

EL TRIBUNAL CONSTITUCIONAL FEDERAL
ALEMANY: CRITERIS JURISPRUDENCIALS
EN LA RESOLUCIÓ DELS CONFLICTES FE-
DERALS ENTRE EL BUND I ELS LÄNDER

-TESI DOCTORAL-

Doctorant: MERCÈ BARCELÓ I SERRAMALERA

Director: Prof. Dr. ISIDRE MOLAS

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Juny, 1988

2- Les competències per a fins col.laterals subordinats s'atribueixen per connexió material quan el Tribunal adjudica completament una facultat a la competència del Bund o dels Länder, malgrat que amb això s'afectin aspectes d'altres àmbits competencials, els quals, però, tenen un significat secundari i són valorats competencialment com a irrellevants. Així, per exemple, a la BVerfGE 28, 119(147) de 18 de març de 1970 el BVerfG atribueix plenament als Länder la facultat legislativa sobre cases de joc ("Spielbankengesetz") perquè en la seva opinió els fins de la protecció de l'ordenació laboral i econòmica representen, en aquest cas, matèries perifèriques i secundàries que no justificarien un desdoblament competencial (132).

3- Les competències sobre regulacions especials s'atribueixen pel BVerfG quan en un àmbit concret es produeix la necessitat de dictar reglamentacions especials, en tant que les característiques pròpies de la matèria ho permetin, i malgrat que pertanyi i sigui exercida en circumstàncies normals per un altre títol competencial. Un exemple d'aquest tipus d'atribució seria la ja mencionada facultat del legislador dels Länder, per connexió material, per regular de forma especial la prescripció dels delictes de premsa considerada com una institució específica del dret de premsa, que en aquest cas es sustrau de la matèria "dret penal" (133).

4- Per últim, destacarien una sèrie de casos on l'atribució competencial es produiria en base a una incardinació, sobreposició o interferència entre matèries. En realitat, es tractaria de tots aquells supòsits en què una matèria assignada de forma expressa al Bund (o als Länder) no pot ser regulada racionalment sense que, al mateix temps, sigui corregulada una altra matèria atribuïda no expressament. És a dir, quan una incursió en una matèria no assignada expressament és condició indispensable per a la regulació d'una matèria atribuïda de forma expressa. Una tal atribució "kraft Sachzusammenhang" fou negada al Bund en el "Baurechtsgutachten" (134), en observar el BVerfG la manca de la condició de la indispensabilitat.

f.2) "Resulting powers": Competències per raó de la naturalesa de les coses

f.2.1- El concepte sobre el teorema "Naturalesa de les coses" en la jurisprudència del BVerfG

El concepte del BVerfG sobre el reconeixement de competències per naturalesa de les coses no és fàcil de determinar, tampoc, a causa de les vacil·lacions i oscil·lacions que presenta en la seva jurisprudència.

En el "Baurechtsgutachten" apuntava ja el Tri-

bunal que els articles 30 i 70 de la Grundgesetz (clàusules generals de reconeixement de competències a favor dels Lander) no impedièn el reconeixement de facultats del Bund que "resultessin directament de l'essència i de l'organització constitucional de la Federació (tasques naturals del Bund)" (135). Per tant, i per primer cop, es reconeix discretament la possible existència de funcions que per antonomàssia o essència pertanyen al Bund derivades de la concreta configuració organitzativa de la Llei Fonamental.

Sis anys més tard, en la sentència sobre els treballadors de correus o "Postarbeiterurteil" de 10 de maig de 1960 (136), i reprenent la fórmula acunyada per ANSCHUTZ (137), el BVerfG afirmaria que "Una competència per la naturalesa de les coses es fonamenta en un precepte no escrit que per això no necessita un reconeixement exprés a través de la Constitució del Reich; amb això, certs àmbits materials poden ser regulats pel Reich i només per ell, perquè aquests són per la seva naturalesa assumptes propis del Reich sustrets a priori de la competència legislativa particular". I seguidament afirma en pròpies paraules que "Les conclusions de la naturalesa de les coses han d'ésser conceptes necessaris i han d'oferir necessàriament una determinada solució sota exclusió d'altres possibilitats de solució adequades".

D'aquestes dues cites, la que el BVerfG manté de ANSCHUTZ i la seva pròpia complementària,

es desprèn que el Tribunal sosté l'existència d'una predeterminada estructura fonamental de l'Estat federal i, consegüentment, d'un predeterminat repartiment competencial, que sense ser dret positiu, informarien el concret i actual ordre federal; i en tant que això, es desprèn també que el que es defensa és una natura apriorística i atemporal de l'Estat federal.

En aquest sentit, M. BULLINGER ha establert una forta crítica a tal conclusió, la qual, per cert, no sempre resulta tan evidentment formulada en la jurisprudència del Tribunal Constitucional Federal. No amb poca raó BULLINGER exposa la inviabilitat de defensar l'existència de competències que no deriven de la Constitució actual i particular, sinó d'una apriorística i predeterminada estructura fonamental que informa, com a precepte no escrit per raó de la naturalesa de les coses, la Constitució federal individual; perquè com afirma, no existeix una essència en abstracte de l'Estat federal, sinó diverses concepcions d'aquest derivades de diverses evolucions històriques, polítiques i socials (138). Per tant, "Cosa" en el sentit de la naturalesa de les coses seria "l'especial tipus històric d'Estat federal que es pot reconèixer a través de les seves relacions històriques, a través de les seves connexions amb altres Constitucions federals properes, a través dels objectius polítics derivats de la seva Constitució i de l'estructura d'aquesta" (139).

En tot cas, i com apuntàvem, en les sentències del BVerfG en les que es reconeix una competència per naturalesa de les coses, no queda clar si el Tribunal ha entès el teorema com un mitjà d'ajut per a la interpretació de la Grundgesetz com a concreta i particular Constitució federal amb un determinat ordre competencial o bé, si pel contrari, l'ha utilitzat com a mitjà de reconeixement de l'estructura de l'Estat federal entès com a tipus abstracte-ideal.

Així, per exemple, en la ja citada decisió "Baurechtsgutachten" (140) es reconeix al Bund una competència per naturalesa de les coses exclusiva i plena per a una planificació territorial sobre la totalitat de l'Estat, mentre que la Grundgesetz, com a Constitució federal concreta, atribueix al Bund l'ordenació territorial a l'article 75.4 sota un títol competencial marc. Però, per contra, a la sentència "Wasserstraßenurteil" (141) denega al Bund una competència per naturalesa de les coses perquè de la interpretació de les disposicions competencials resulta evident l'existència d'una competència dels Länder. Així, mentre que en el primer cas es fa referència a una apriorística fórmula de repartiment competencial per naturalesa de les coses, en el segon el teorema es converteix en un mitjà d'ajut per l'aclariment dels possibles dubtes en la interpretació de les normes competencials de la Grundgesetz.

f.2.2- Condicions de la jurisprudència del BVerfG per reconèixer una competència per naturalesa de les coses.

El reconeixement de competències a favor del Bund per naturalesa de les coses no ha plantejat cap problema en la regulació de temes, com per exemple, la bandera, símbols i determinació de la capital de la Federació, seu del Govern i organització dels òrgans federals (142); és a dir, en temes que fan referència a la pròpia organització del Bund. Doctrina i jurisprudència han reconegut de comú acord que "per naturalesa de les coses" correspon en exclusiva al Bund llur ordenació.

En canvi, els problemes s'han plantejat alhora de concretar la segona part de la definició del concepte "kraft Natur der Sache" que el BVerfG exposava a la BVerfGE 11, 89(98 i seg.). Recordarem que el Tribunal afirmava que "Les conclusions de la naturalesa de les coses han d'ésser conceptes necessaris i han d'oferir necessàriament una determinada solució sota exclusió d'altres possibilitats de solució adequades". Immediatament, doncs, sorgeix la qüestió de quines són aquestes possibilitats de solució adequades, la presència de les quals impedien l'aplicació del principi interpretatiu de la naturalesa de les coses.

En aquest sentit, sembla que el BVerfG tendeix a la inaplicació d'aquest principi quan, malgrat que una matèria presenti una caràcter "suprarregional",

variis Länder o tots els Länder de comú acord, és a dir, en el sentit d'un federalisme cooperatiu, puguin actuar obtenint els mateixos resultats que si s'atribuís al Bund la competència en exclusiva per raó de la naturalesa de les coses, donada l'existència de tal "suprarregionalitat".

Tal tesi troba el seu punt de partida pràctic en la decisió de 15 de març de 1960 anomenada "Dampfkesselentscheidung" (143), on el Tribunal s'enfronta amb un possible reconeixement d'una competència executiva per raó de la naturalesa de les coses a favor del Bund. El BVerfG estableix, però, que tal reconeixement seria només possible si l'execució de les lleis federals a través de l'Administració dels Länder conduís a resultats no adequats. Aleshores, i només en aquest cas, seria atribuïda la competència al Bund. Aquest nou plantejament és important per dos motius: d'una banda, ^{perquè} ~~posa~~ en qüestió la idea de la "suprerregionalitat" (144); de l'altra, perquè es treballa per primera vegada sota la perspectiva d'una coordinació dels Länder com alternativa a una competència del Bund per raó de la naturalesa de les coses; competència, doncs, que només resultaria possible quan el fi administratiu no pogués reeixir de cap manera a través d'una execució comuna dels Länder.

La possibilitat d'una col.laboració dels Länder com a contrapunt a una competència natural del Bund torna a trobar ressò en la sentència sobre la

televisió o "Fernsehurteil" (145). Dèiem, però, al principi, que semblava que la tesi acabada d'exposar tenia una aplicació pràctica en la jurisprudència del BVerfG; i ho exposàvem, així, amb aquests termes, perquè la màxima segons la qual una cooperació entre els Länder evitaria una adjudicació d'una competència per raó de la naturalesa de les coses, no és una constant jurisprudencial. Un exemple clar, el representaria la sentència que decidí la constitucionalitat de la llei del benestar de la joventud (146) on es retorna a l'argument de l'efectivitat en els afers supraregionals, sense ni tan sols considerar la possibilitat d'una col.laboració conjunta del Bund i dels Länder, tal i com a la pràctica política s'havia aquest tema, fins aleshores, desarrotllat (147). Per contra, en el volum 41 es palesa un retorn a l'anterior línia jurisprudencial (148); en aquesta decisió, que constitueix una de les darreres en què s'ha pronunciat sobre el tema, denega al Bund una competència administrativa per raó de la naturalesa de les coses i atribueix als Länder tal facultat.

En quasi quaranta anys de judicatura, doncs, la possible aplicació del principi de la naturalesa de les coses s'ha plantejat en un escàs número de sentències, la majoria de les quals han denegat, en base a la consideració de la seva subsidiarietat, un reconeixement de competències a favor del Bund.

IV- EL MÈTODE INTERPRETATIU DEL BVerfG EN LA
RESOLUCIÓ DE CONFLICTES FEDERALS A LA
PRÀCTICA: L'EXEMPLE DE LA QUALIFICACIÓ
COMPETENCIAL DE LES MATÈRIES

IV- EL MÈTODE INTERPRETATIU DEL BVerfG EN LA RESOLU-
CIÓ DE CONFLICTES FEDERALS A LA PRÀCTICA: L'EXEM-
PLE DE LA QUALIFICACIÓ COMPETENCIAL DE LES MA-
TÈRIES

1- INTRODUCCIÓ

En les pàgines que antecedeixen hem tractat de sistematitzar el mètode interpretatiu del BVerfG en la resolució dels conflictes federals entre el Bund i els Länder, descrivint els elements formals i materials que intervenen en aquest procés hermenèutic.

A la segona part hem posat ja de manifest que el conflicte per excel·lència entre el Bund i els Länder, si bé no com a causa única, és el conflicte de competències; per això en aquella part hem dedicat un capítol a l'origen de tals conflictes, és a dir, al sistema de distribució competencial. Allí s'han exposat també els criteris que el BVerfG ha anat elaborant sobre les diferents funcions del Bund i dels Länder, i en especial, la delimitació que el Tribunal ha establert en torn dels conceptes d'exclusivitat, de concurrència i de legislació marc.

El tema podria ser reprès aquí. Al nostre entendre, però, la majoria de qüestions que es susciten en torn de la divisió funcional de les competències no són traslladables a la problemàtica pràctica que es planteja a l'Ordenament jurídic espanyol.

En canvi, i des d'aquesta perspectiva, sí que seria d'interès desvetllar les qüestions que a la República Federal s'han produït en torn de la divisió competencial des d'un punt de vista material. És evident, a més, que els criteris interpretatius que s'han exposat troben un especial camp d'aplicació en aquest àmbit temàtic.

El sistema de qualificació de les matèries que es contenen als llistats competencials operat pel BVerfG, i que a continuació s'exposarà, vol servir només d'exemple de com el Tribunal Constitucional ha aplicat els criteris formals i materials que ha elaborat, en general, pel sistema de resolució dels conflictes federals entre el Bund i els Länder.

2- ELS PROBLEMES QUE "A PRIORI" ES SUSCITEN EN EL TEMA DE LA QUALIFICACIÓ COMPETENCIAL DE LES MATÈRIES

Els punts de vista materials i formals que el BVerfG utilitza en el procés interpretatiu troben un especial camp d'aplicació, com dèiem, en la tasca de la qualificació competencial de les matèries. Les dificultats, però, sorgeixen aquí una darrera l'altra.

Les causes de tals dificultats són múltiples. Problemàtic és ja, per començar, com la Grundgesetz procedeix a relacionar els llistats materials: en ocasions la norma assenyalava un camp molt ampli (per exemple, l'article 74.11, legislació en matèria

d'economia) i en altres un camp molt puntual i concret (per exemple, l'article 74.10a: legislació sobre tombes dels caiguts de guerra); altres vegades es fa referència a categories jurídiques (per exemple, l'article 74.1: dret civil) i altres a categories tècniques generals (per exemple, l'article 74.11a: producció i aprofitament de l'energia nuclear); i generalment es fa esment de l'objecte a regular però esporàdicament s'esmenta també el mode de com s'ha de regular (per exemple, l'article 74.16: ^oprevenció de l'abús del poder econòmic).

Aquesta varietat en la descripció de les matèries s'ha combinat amb la creença del BVerfG de la perfecció i completud del catàleg competencial (149); creença que a la pràctica ha hagut de rectificar davant dels conflictes que ha hagut de resoldre.

I tots aquests fenòmens vindrien, a més, agravats per l'inconvenient que la determinació de l'abast de les matèries detallades als articles 73 i següents de la Grundgesetz depèn, en gran mesura, del desenvolupament polític, tècnic i socioeconòmic de cada moment donat (150).

Si a això se li suma que el concepte de qualificació material no és un concepte que es trobi arraigat en la doctrina i una prova d'això és que no existeix cap estudi general sobre la qüestió, sinó només escasses aportacions parcials sobre matèries concretes, les dificultats per trobar un fil continuador

en la jurisprudència del BVerfG en aquest tema es sobreposen una darrera l'altra. La praxis del Tribunal Constitucional Federal és, en aquest cas, un mirall dels problemes que a priori queden plantejats.

3- LA JURISPRUDÈNCIA DEL BVerfG DAVANT DEL PROBLEMA DE LA QUALIFICACIÓ COMPETENCIAL DE LES MATÈRIES

a) Breu recorregut per les sentències més rellevants

El problema de la qualificació competencial se li presentà al BVerfG per primera vegada en el "Baurechtsgutachten" (151). Encara que en aquesta decisió la qüestió és abordada de forma col.lateral, representa el punt de partida de la doctrina de les competències tàcites en la jurisprudència del Tribunal Constitucional; aquí queden establerts els criteris formals de connexió material i de naturalesa de les coses.

La primera sentència en la que el problema de la qualificació material es transforma en la qüestió principal de la decisió és a la BVerfGE 7, 29(38 i seg.) de 4 de juny de 1957. En ella el Tribunal qualificà la matèria "prescripció de delictes de premsa" com a matèria pertanyent a la legislació sobre premsa (art. 75.2 de la GG, legislació marc) i no com a matèria regulable a través d'una potestat concurrent del Bund reconeguda a l'article 74.1 de

la Grundgesetz per a legislar sobre dret penal. L'ubicació d'aquesta matèria en un o altre article no és cap tema vanal si es tenen en compte les diferents conseqüències que comporta que el Bund exerceixi una potestat concurrent o pel contrari pugui dictar només lleis marc en un determinat àmbit.

Els arguments del BVerfG per qualificar aquesta matèria com a matèria incardinable a la legislació sobre premsa i no a dret penal es concreten en dos punts de vista interpretatius: l'històric i el sistemàtic. El recurs als elements històrics li permeten al Tribunal establir una línia jurisprudencial continuadora de la regulació establerta durant el període weimarià. Amb els elements sistemàtics arriba al mateix resultat en establir que les disposicions dels articles 74 i 75 de la Grundgesetz no poden ser determinats en abstracte sinó que pel contrari "la seva delimitació deriva de la totalitat d'aquests articles, de manera que per exemple, l'objecte que pugui ser ordenat tant sota una qualificació general com sota una qualificació especial, només ho serà sota la disposició especial" (152).

No obstant, el criteri d'una connexió material en base al principi d'especialitat de les matèries no ha estat una constant en la jurisprudència del BVerfG. A la BVerfGE 36, 193(202) de 28 de novembre de 1973, i davant d'un supòsit de fet semblant a l'anterior, car es tractava de determinar si la matèria "excusa de testimoni dels membres de la premsa" era subsu-

mible en la matèria "dret penal" o en la matèria "legislació sobre premsa", el BVerfG qualificà la matèria en un sentit totalment contrari a com ho feu en l'anterior decisió, de manera que ubicà la regulació de "l'excusa de testimoni dels membres de la premsa" sota la potestat concurrent legislativa del Bund per a regular el dret penal. El motiu central d'aquesta decisió és la negació de l'existència de les anomenades "competències dobles" o en terminologia alemanya "Doppelzuständigkeiten". Des d'aquesta perspectiva el Tribunal afirmà: "Una competència doble, en base a la qual el Bund i els Länder poguessin regular el mateix objecte de maneres diferents, és estrany al sistema competencial de les normes constitucionals i no seria compatible amb la seva pròpia funció delimitadora (art. 70.2 GG)". (153).

El rebuig del BVerfG de la doctrina de les "Doppelzuständigkeiten" s'ha vist sotmès a una forta crítica doctrinal; especialment, PESTALOZZA (154) ha posat de manifest la incompatibilitat que suposa defensar el dogma de la completud de les normes competencials, com així ho fa el Tribunal Constitucional, i no acceptar simultàniament la possibilitat de l'existència de competències dobles entre el Bund i els Länder (155). Per a PESTALOZZA un cas de "Doppelzuständigkeiten" és possible i imaginable en un sistema competencial com l'alemany, i el conflicte que en tals casos es produiria s'hauria

de resoldre, no amb l'aplicació de l'article 70.2 de la Grundgesetz com afirma el BVerfG (156) , sinó amb una directa aplicació de l'article 31 de la Llei Fonamental ("El dret del Bund "trenca" el dret dels Länder").

Sigui com sigui, si l'aplicació per part del BVerfG del principi de l'especialitat per evitar un solapament de matèries podia aleshores induir a afirmar que indirectament acceptava la possibilitat d'un cas de doble competència, queda clar, a partir d'aquesta darrera decisió, que el Tribunal Constitucional Federal parteix de la coherència de l'ordenament en base a la divisió competencial que estableix l'article 70. 2 de la Grundgesetz. Per això, la doctrina de les competències tàcites constituirà, a partir d'aquet moment, el seu punt de referència bàsic en la interpretació de l'abast dels diferents àmbits materials competencials.

En la majoria de sentències posteriors, però, el criteri de la connexió material i de la naturalesa de les coses han estat aplicats sota condicions ben diferents a les que en un principi deixà establertes en la seva jurisprudència. En elles es qualifica la matèria atenent a criteris tals com "mediatesa" o "immediatesa" sobre el contingut d'una determinada regulació (157); o "fi principal" i "fi col.lateral" (158). I en altres ocasions el Tribunal ha establert que una matèria ha d'ésser regulada de forma "exclusiva" (159), "com a tal" (160)

o com a "reflex" (161). Són casos aquests en què la connexió material és aplicada en una lliure formulació o de forma innominada, com ja ha quedat exposat en un altre lloc (162). I sota aquests punts de vista és com el Tribunal Constitucional ha resolt majoritàriament la qüestió de la qualificació material.

Així, la facultat contemplada a l'article 74.11 de la GG comprèn la regulació de la totalitat de la matèria artesanat; per tant, la assegurança de vellesa dels esteranyinadors pertany necessàriament a la matèria "dret de l'economia" i no a la matèria "d'assegurances socials" (163). La competència exclusiva del Bund sobre correus i telecomunicacions reconeguda a l'article 73.2 de la GG no comprèn la totalitat de la matèria "televisió" (164); de l'article 21.3 (partits polítics), 73.1 (afers exteriors), 73.9 (propietat industrial; drets d'autor), 73.10 (cooperació entre el Bund i els Länder); 74.21 (servei meteorològic) i 74.22 (tràfic per carretera) de la Grundgesetz, podrien desprendre's determinades competències del Bund sobre la regulació d'aspectes parcials o qüestions jurídiques puntuals de la matèria "televisió"; aquestes matèries estarien en relació amb la matèria "televisió" a través del principi de connexió material, però això no implica que el Bund estigui facultat per legislar sobre la creació de noves emissions televisives (165). No només determinats aspectes de la competència sobre programació televisiva han estat adjudicats al Bund

per la via de la seva competència sobre la matèria "partits polítics"; el Tribunal ha ampliat la competència del Bund reconeguda a l'article 21.3 de la GG a la legislació per regular el sufragament dels costos electorals als partits polítics, àdhuc en els casos d'eleccions legislatives als Länder; el sufragament dels costos electorals no pertany a la matèria "dret electoral" (competència exclusiva dels Länder) sinó a la de "dret dels partits polítics", perquè la primera comprèn només la regulació de les disposicions sobre preparació, organització, realització i examen de les eleccions (166). El dret del Bund per regular les vies marítimes federals com a vies de tràfic, reconegut a l'article 74.21 de la GG, no comprèn en general cap competència econòmico-marítima, però sí facultats sobre regulacions específiques en interès de la navegació en si, fins i tot quan s'interfereixin en l'ordenament marítimo-econòmic (167). La facultat dels Länder de regular les taxes administratives s'extén als correus i ferrocarrils federals; les competències del Bund reconegudes als articles 73.6 i 73.7 de la GG no contenen la facultat de regular autònomament el pagament de taxes per actes oficials dels organismes administratius dels Länder ocasionats a través dels correus o ferrocarrils federals (168). La competència del Bund sobre ferrocarrils federals s'ha d'interpretar extensivament; en ella es comprèn també la facultat de regular la planificació, construcció i modifica-

ció de vies ferreas que s'encreuin amb carreteres dels Lander, així com el procediment administratiu de tal planificació (169). Als Lander els és atribuïda la competència sobre cases de joc per connexió amb la matèria de seguretat pública, perquè el fi d'una protecció de l'ordenació laboral i econòmica serien, en aquest cas, matèries perifèriques i secundàries que no justificarien un desdoblament competencial (170). I molt recentment s'ha atribuït una competència al Bund, via article 84.1 de la GG, per assignar tasques als municipis en matèria urbanística com a tasques administratives pròpies, quan es tracti d'una regulació anexa puntual sobre una matèria competència del Bund i quan aquesta regulació anexa sigui necessària per una eficaç execució de les disposicions materials de la llei (171).

Les sentències ressenyades fins aquí són una mostra de com el BVerfG ha aplicat la doctrina de les competències tàcites en el tema de la qualificació material. En alguns casos la matèria no s'assigna globalment sinó puntualment, instrumentalment, per anexió. En d'altres s'aplica formalment una connexió material. I en la majoria d'ells no es fa esment de la condició de la "indispensabilitat de la incursió", però s'assigna globalment una matèria i s'arriba als mateixos resultats pràctics d'una connexió material formal. El criteri bàsic que en el fons presideix tot aquest procés no seria més que un criteri d'eficàcia: a través de la indagació del fi

d'una norma (de l'únic fi o del fi principal) i a través de la seva subsunció directa sota un específic tema competencial, la matèria és qualificada competencialment.

b) Aproximació al sistema qualificatiu del BVerfG i valoració d'aquesta praxi jurisprudencial

A mode de recapitulació, i després d'aquest breu recorregut per la praxi jurisprudencial, podria concloure's el següent: El Tribunal Constitucional Federal parteix del principi de la coherència del legislador, en el sentit de què no accepta que en el catàleg competencial pugui produir-se un cas de doble competència; és a dir, un cas on en base a una competència concreta el Bund i els Länder poguessin regular el mateix objecte de maneres diferents. Conseqüentment, l'aplicació de l'article 31 de la Grundgesetz, tal i com proposa PESTALOZZA en motiu d'una col·lisió material, quedaria fora de joc. Tot el problema es trasllada, doncs, al camp d'una "correcta i funcional interpretació" de les normes competencials.

La qüestió de la qualificació material es transformaria, aleshores, en la qüestió de determinar quin major grau de proximitat presenta una matèria en relació a un títol competencial del Bund o en relació a un títol competencial dels Länder. Aquí es desenvoluparien el seu rol els elements formals i materials de la interpretació de les normes com-

petencials.

En alguns casos, però, el Tribunal no ha procedit sota la lògica de confrontar si una matèria és més pròxima a una o altra competència, sinó que, en base exclusiva als elements històrics, assigna la matèria directament a l'ent que competencialment l'ha ostentat per tradició i pràctica constitucionals (sobre tot en referència amb el període weimarià). L'element històric, a més, quan no l'ha aplicat directament, li ha servit sempre de punt de referència per comprovar positivament el resultat obtingut amb els altres elements.

En una gran majoria de casos, no obstant, el Tribunal Constitucional ha actuat sota la lògica descrita, això és, confrontant entre dues o més competències el grau de proximitat que respecte d'elles té una determinada matèria. Aquí és on la doctrina de les competències tàcites, guiades per un principi d'eficàcia, han interpretat el seu paper estel·lar. La seva aparició s'ha produït, a vegades, sota la fórmula del teorema "naturalesa de les coses", quan una matèria per naturalesa forma part indisoluble de l'estructura organitzativa del Bund o quan el legislador individual no pot regular-la eficaçment; ja hem vist, però, que en aquest darrer cas no sempre el criteri de la "suprarregionalitat" ha justificat en la jurisprudència del BVerfG una atribució al Bund de la matèria en qüestió. I altres vegades, la doctrina de les competències tàcites ha estat reconeguda sota les fórmules de "conexió material" o d'"ane-

xió"; tanmateix, la frontera entre aquests dos criteris interpretatius materials no es deixa entreveure clarament en la jurisprudència del BVerfG. El requisit de la indispensabilitat per fer possible la incursió d'una competència en una matèria no assignada expressament és el que el Tribunal ha exigint formalment per poder parlar en propietat de "conexió material". D'altra banda, quan ha considerat que una matèria per si mateixa no seria susceptible de constituir un àmbit material propi, en el sentit de poder fonamentar una competència independent, aleshores, ha atribuït aquesta competència per aneixió. I entre aquestes figures restaria un àmbit indefinible en el que, o bé s'adjudica completament una facultat sobre una determinada matèria al Bund o als Länder en base al criteri del fi col.lateral, malgrat que amb això s'afecten aspectes d'altres àmbits competencials, o bé s'atribueixen competències sobre regulacions especials tot i que la matèria pertanyi i sigui exercida en circumstàncies normals per un altre títol competencial.

A la vista d'aquest mode d'actuar en el tema de la qualificació competencial de les matèries és evident que la jurisprudència del BVerfG s'ha caracteritzat, com afirma SCHOLZ (172), per un marcat "pragmatisme de circumstàncies".

El problema principal no constiria només en la manca d'una rigorosa sistematització de les matèries del catàleg competencial sinó, especialment,

en no haver deixat clar quines relacions s'estableixen en el procés interpretatiu entre els diferents elements usuals i els punts de vista materials.

No queden clares en la jurisprudència del BVerfG, per exemple, les condicions aplicatives dels criteris materials com "competències anexas" o "per connexió" i "per naturalesa de les coses". Són títols competencials subsidiaris?; aleshores s'haurien d'aplicar una vegada exhaurides totes les possibilitats que ofereixen els mètodes tradicionals. Són mitjans interpretatius?; aleshores s'hauria de determinar quina relació tenen aquestes figures amb els elements usuals de la interpretació. Consegüentment, si aquesta fos la possibilitat que adoptés el BVerfG, cosa que no ha quedat clara en totes les seves sentències, caldria que fes evidents les seves condicions d'aplicabilitat i evitar, així, les oscil·lacions que es palesen a la seva jurisprudència, per exemple, en exigir, a voltes, el requisit de la indispensabilitat, a voltes, una mera necessitat, i en la majoria dels casos procedir a una injustificada aplicació d'aquests principis.

NOTES

- (1) Vid. supra. Primera part
- (2) BVerfGE 35, 263(279); i també 8, 210(221)
- (3) BVerfGE 1, 299(312)
- (4) BVerfGE 11, 126(129)
- (5) L'elecció del mètode objectiu l'ha reiterat entre d'altres en les BVerfGE 6, 55(75), 8, 274(307); 10, 20(51); 10, 243(244). De forma decisiva a la BVerfGE 11, 126(130 i seg.), i posteriorment a les BVerfGE 24, 1(15); 33, 265(294); 35, 263(278)
- (6) BVerfGE 11, 126(130)
- (7) Així ho posa de manifest a la BVerfGE 11, 85
- (8) BVerfGE 2, 347(374 i seg.)
- (9) Citat a F. MÜLLER: Juristische Methodik Berlin, 1971, pàg. 23
- (10) BVerfGE 1, 299(312); 8, 274(307); 8, 210(221); 10, 321; 13, 72

(11) BVerfGE 8, 210(221)

(12) BVerfGE 1, 299(312); 10, 51; 10, 234(244);
11, 126(130)

(13) BVerfGE 11, 126(130)

(14) Una visió crítica de la qüestió es troba a
Fritz OSSENBUHL: "Probleme und Wege der Verfassungs-
auslegung", a DÖV, 18. 1965; pàgs. 653 i seg.

(15) BVerfGE 7, 29(44)

(16) BVerfGE 15, 1(12)

(17) Aquest articles disposen que la legislació
concurrent abarca les matèries següents: "La navega-
ció d'alta mar i de cabotatge, així com els senyals
marítims, la navegació interior, el servei metereo-
lògic, les vies marítimes i les vies navegables in-
teriors destinades al tràfic general" (art. 74.21
GG). "El tràfic de carretera, el règim per automo-
tors i la construcció i el manteniment de les grans
carreteres, així com la percepció i distribució de
drets per la utilització de les vies públiques amb
vehicles" (art. 74.22 GG). "Els ferrocarrils que no
siguin federals, excepte els de muntanya" (art.
74.23 GG).

(18) L'article 75.4 de la GG disposa: "En les condicions establertes a l'article 72. la Federació té el dret de dictar normes bàsiques en les matèries següents (...) La distribució de la terra, la planificació de l'espai i el règim hidràulic"

(19) R. SCHOLZ: "Ausschliessliche und Konkurrierende Gesetzgebungskompetenz von Bund und Ländern in der Rechtsprechung des BVerfG", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. II, Tübingen, 1976, pàgs. 266-267

(20) BVerfGE 23, 12(22); 36, 383(392)

(21) BVerfGE 1, 283(292); 13, 230(233); 13, 237(239); 38, 281(299)

(22) Sobre aquest concepte pot consultar-se: OSSENBÜHL: Op. cit., pàgs. 654 i seg. Rupert STETTNER: Grundfragen einer Kompetenzlehre, Berlin, 1983, pàgs. 389 i seg. K. HESSE: Op. cit., pàgs. 26-27. I la discussió de DRATH (pàgs. 106 i seg.), LEIBHOLZ (pàgs. 119 i seg.), SCHEUNER (pàgs. 125 i seg.) SCHNEIDER (pàgs. 108 i seg.) i EHMKE (pàgs. 77 i seg.), recollida a "Prinzipien der Verfassungsin-terpretation", a VVDStRL, 1963.

(23) OSSENBÜHL: Op. cit., pàg. 655

(24) Clarament expressat resulta a la BVerfGE 4, 7(15).

(25) BVerfGE 4, 7(15)

(26) BVerfGE 7, 377

(27) Michael SACHS: "Die Entstehungsgeschichte des Grundgesetzes als Mittel der Verfassungsauslegung in der Rechtsprechung des BVerfG", a DVB1 99.1984, pàg. 74. En contra, però, Horst Joachim MÜLLER: "Subjektive und objektive Auslegungstheorie in der Rechtsprechung des BVerfG", a JZ 17. 1962, pàg. 471

(28) Recordem, per exemple, que en la ja citada BVerfG 1, 299(312) el BVerfG afirmava contundentment que "...no és decisorí per al significat d'una disposició les idees dels òrgans o parts d'aquests que han participat en el seu procés de creació (de la norma)".

(29) Sobre les oscil·lacions de la jurisprudència en aquest tema, vegi's les BVerfGE 1, 117(127); 1, 299(312); 6, 55(75), 8, 274(307); 10, 20(51); 11, 126(130), i els comentaris sobre elles de MÜLLER i SACHS citats a nota (27)

(30) I també, les BVerfGE 10, 234(244) i 11, 126(131)

(31) BVerfGE 1, 184(189); 10, 129(132 i seg.); 19, 52 (59); 19, 248(252 i seg.); 19, 290(301); 29, 125 (138 i seg.); 37, 1(29); 40, 237(248); 50, 125(139); 52, 303(349 i seg.); 55, 159(170 i seg.); 57, 107 (114 i seg.).

(32) Amb la manca d'una argumentació teleològica, BVerfGE 10, 285(291); 18, 70(81); 20, 26(29 i seg.); 23, 327(349 i seg.); 30, 90(101 i seg.); 52, 303 (352 i seg.). I sense el recurs a una interpretació sistemàtica, BVerfGE 57, 250(262).

(33) BVerfGE 11, 168(178); 48, 246(264); 56, 192(204)

(34) R. STETTNER: Op. cit., pàg. 384

(35) Gerd ROELLECKE: "Prinzipien der Verfassungsinterpretation in der Rechtsprechung des BVerfG", a BVerfG und GG, vol. II, Tübingen, 1976, pàg. 46

(36) R. STETTNER: Op. cit., pàg. 385

(37) Martin BULLINGER: "Ungeschriebene Kompetenzen im Bundesstaat", a AÖR, 96.1971, pàgs. 256 i seg.

(38) En aquest punt és on es diferencien la interpretació històrica del BVerfG i la "Versteinerungstheorie" o teoria de la petrificació del Tribunal Constitucional Austríac. En aquest darrer cas es té només en compte el sentit històric de la norma en el

moment de la seva publicació; així, el Tribunal Constitucional Austríac interpreta els articles referents a la distribució competencial conforme al sentit que tenien en el conjunt de l'Ordenament Jurídic austríac en el moment de l'entrada en vigor de la Constitució. Pel contrari, el BVerfG recorre amb el mètode històric a obsoletes Constitucions (Kaiserreich, Weimar). No obstant, ambdues teories presenten el comú denominador d'una extrema rigidesa en la interpretació.

(39) BVerfG 3, 407(414); 4, 115(124); 26, 281(299); 33, 52(61); 42, 20(29)

(40) BVerfGE 3, 407(415); 4, 115(124); 6, 309; 42, 20(29)

(41) BVerfGE 7, 244(252); 14, 76(91); 26, 302(309); 31, 8(19)

(42) BVerfGE 7, 29(38-40); 36, 193(203); 41, 231(241)

(43) BVerfGE 42, 20(29)

(44) BVerfGE 26, 281(299-300); 26, 338(398)

(45) Pel concepte i la classificació, vid. EHMKE: Prinzipien..., cit... K. HESSE: Grundzüge..., cit.

F. MÜLLER: Juristische Methodik, cit.,. F. OSSENBUHL: Probleme und Wege..., cit.,. I entre nosaltres, A.E. PEREZ LUÑO: "La interpretación de la Constitución", a Revista de las Cortes Generales, 1984, núm. 1, pàgs. 121 i seg.

(46) BVerfGE 10, 89(101); 11, 6(17); 12, 205(228); 15, 1(17); 26, 281(297); 42, 20(28).

(47) BVerfGE 12, 205(228)

(48) Id.

(49) BVerfGE 12, 205(228-229); 26, 246(254)

(50) Una descripció de les causes d'aquest fenomen e es troben exposades entre d'altres per: BULLINGER: "Die Zuständigkeit der Länder zur Gesetzgebung" I i II, a DÖV 23.1970, núm. 22, pàgs. 761-777 i núm. 23, pàgs. 797-801. LERCHE: Berber-Festschrift, 1973, pàgs. 299 i seg. KISKER: Staat, 1975, pàgs 169 i seg.. RINCK: "Zur Abgrenzung und Auslegung der Gesetzgebungskompetenzen von Bund und Ländern", a Festschrift für Gebhard Müller. Tübingen, 1970, pàgs. 289 i seg.

(51) T. MAUNZ, a MAUNZ-DÜRIG-HERZOG: Grundgesetz Kommentar. vol. III. Com. art. 70, par. 30

(52) Id.

(53) H.J. RINCK: "Zur Abgrenzung...", cit., pàgs. 289-300. En aquest mateix sentit, també M. BULLINGER: "Ungeschriebene Kompetenzen im Bundesstaat", a AÖR 96.1971, pàgs. 237-285. R. SCHOLZ: "Ausschliessliche und Konkurri^rende...", cit. pàgs 252-276. I STETTNER: Op. cit., pàgs. 390-391.

(54) H.J. RINCK: Op. cit., pàg. 300

(55) Id., pàg. 300

(56) STETTNER: Op. cit., pàg. 390

(57) BVerfGE 15, 126

(58) BVerfGE 33, 303(330 i seg; 352 i seg.)

(59) BVerfGE 36, 193(209)

(60) BVerfGE 37, 363

(61) BVerfGE 37, 363(390)

(62) BVerfGE 61, 149

(63) BVerfGE 61, 149(174)

(64) BVerfGE 61, 149(203)

(65) BULLINGER: AÖR, cit. 96.1971, pàg. 252 i DÖV, cit., 1970, pàgs. 767 i seg. P. LERCHE: Aktuelle föderalistische Verfassungsfragen. München, 1968, pàgs. 46 i seg. STETTNER: DVB1, 1981, pàgs. 375 i seg.. SCHOLZ: Op. cit., pàg. 270

(66) Estableix l'article 79.3 de la GG que "És inadmissible tota modificació de la present Llei Fonamental que afecti a la divisió de la Federació en Länder o al principi de cooperació dels Länder en la legislació o als principis determinats als articles 1 i 20".

(67) P. LERCHE: Aktuelle..., cit. pàg. 46

(68) BVerfGE 4, 115(127); 7, 29(41 i seg.); 7, 115 (161); 8, 186(193); 25, 142(151 i seg.); 36, 193 (202).

(69) Per a SCHOLZ: Op. cit., pàg. 271, si bé la "protecció de les competències dels Länder" és aplicable a tots els àmbits competencials, cal sotmetre sempre tal principi a una concretització, orientant-lo al tema concret competencial, al problema concret d'eficàcia, així com al cas concret de colisió a resoldre.

(70) BVerfGE 3, 407(421)

(71) BVerfGE 7, 29(38 i seg.; i 43)

(72) BVerfGE 12, 205(229)

(73) BVerfGE 31, 8(23)

(74) BVerfGE 55, 274(304 i seg.)

(75) L'article 84.1 de la GG disposa que "Quan executin les lleis federals com a matèria pròpia els Lander establiran l'organització de les autoritats i el procediment administratiu respectiu, sempre que no es disposi una altra cosa per les lleis federals aprovades pel Bundesrat".

(76) BVerfGE 22, 180

(77) BVerfGE 22, 180(209 i seg.)

(78) BULLINGER: Op. cit., pàg. 255

(79) BVerfGE 12, 205(229); 15, 1(16)

(80) Hans H KLEIN: "Verwaltungskompetenzen von Bund und Ländern in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. II, Tübingen, 1976, pàg. 285;
R. STETTNER: Grundfragen..., cit. pàg. 393-394

(81) A la BVerfGE 12, 205(229) s'afirma, per exemple, que^{de} les facultats executives del Bund sobre "correus" determinades a l'article 87.1 de la GG no pot derivar-se l'abast de les seves facultats legislatives sobre tal matèria.

(82) BVerfGE 21, 312(325-327), citant la BVerfGE 12, 205(221)

(83) P. LERCHE, a MAUNZ-DÜRIG-HERZOG: GG. Kommentar com. art. 83, par. 25

(84) Sobre el tema del costum constitucional pot consultar-se la monografia de Christa WAGNER: Bonner Grundgesetz und Verfassungsgewohnheitsrecht München (Diss.), 1963; 83 pàgs.

(85) Una menció neutra es troba a la BVerfGE 26, 338 (398) i expressament aplicat a les BVerfGE 33, 125 (152 i seg.), 61, 149(175 i seg.) i 72, 330(430 i seg.).

(86) BVerfGE 33, 125(152 i seg.)

(87) BVerfGE 61, 149(175 i seg.)

(88) BVerfGE 72, 330(430 i seg.)

(89) STETTNER: Op. cit., pàg. 395

(90) En aquest sentit, dues són les aportacions bàsiques: R. SMEND: "Ungeschriebenes Verfassungsrecht im monarchischen Bundesstaat", a Festschrift für O. Mayer, Tübingen, 1916, recollit posteriorment a Staatsrechtliche Abhandlungen und andere Aufsätze, Berlin, 1955, pàgs. 39 i seg. H. TRIEPEL: Die Reichsaufsicht. Untersuchung zum Staatsrecht des deutschen Reiches. Berlin, 1917

(91) Vegi's per tots, R. SMEND: "verfassung und Verfassungsrecht", 1928 inclòs també a Staatsrechtliche Abhandlungen, Berlin, 1955, pàgs. 119 i seg. i R. BILFINGER: Der Einfluss der Einzelstaaten auf die Bildung des Reichswillens, Tübingen, 1923.

(92) Sobre el valor actual de la Bundestreue a la Grundgesetz poden comparar-se, entre altres, les següents obres: H. SPANNER: "Zur Rechtskontrolle des bundesfreundlichen Verhaltens", a DÖV 14. 1961, pàgs. 481-486. G. KAISER: "Zur Ableitung des Verfassungsprinzips des "bundesfreundlichen Verhaltens" aus dem Begriff des Bundesstaates", a DÖV 14.1961, pàgs. 653-658. H.W. BAYER: Die Bundestreue. Tübingen, 1961. H. GÖRG: "Die gegenseitige Treupflicht des Bundes und der Länder auf Gebieten des Finanzwesens", a Festgabe für Heinrich Herrfahrdt zum 70. Geburtstag, Marburg, 1961, pàgs. 73-91 (en especial per l'aplicació del principi en l'àmbit financer).

M. BULLINGER: "Zum Verhältnis von Bundesaufsicht und Bundestreue", a AoR 87.1962, pàgs. 488-495.

G. MÜLLER: "Bundestreue im Bundesstaat", a Führung und Bildung in der heutigen Welt. Stuttgart, 1964, pàgs. 213-234.

B. KOWALSKY: Die Rechtsgrundlage der Bundestreue (Diss.), Augsburg, 1970.

Torsten STEIN: Amtshilfe in auswärtigen Angelegenheiten, Berlin-Heidelberg-New York, 1975 (en especial per l'us del principi en l'àmbit de les competències dels Länder en afers internacionals).

W. RUDOLF: "Die Bundesstaatlichkeit in der Rechtsprechung des BVerfG", a BVerfG und GG, vol. II, Tübingen, 1976.

H.J FALLER: "Das Prinzip der Bundestreue in der Rechtsprechung des BVerfG", a Festschrift für Theodor Maunz zum 80. Geburtstag München, 1981.

J. SCHMIDT: Der Bundesstaat und das Verfassungsprinzip der Bundestreue Würzburg (Diss.) 1967.

(93) Les sentències en les quals el BVerfG, des de l'inici de la seva activitat, ha desarrotllat el principi de la Bundestreue són, entre les més importants, les següents: 1, 117(130 s); 1, 299(314 s); 3, 52(57); 4, 115(140 s); 6, 309(361 s); 8, 122 (138 s), 11, 6 (15); 12, 205(254 s); 13, 54(75 s); 14, 197(214 s); 21, 312(326); 26, 116(137); 29, 221 (233); 31, 314(337; 354 s); 32, 199(227; 238 s); 34, 9 (20 s; 29; 38 s; 44 s); 34, 165 (194 s); 34, 216(232); 35, 257(262); 39, 96(125); 41, 291(308); 42, 103(117 s); 43, 291(348 s); 45, 400(421); 55, 274 (345 s) i 72, 330(396; 402)

- (94) Vegi's, per exemple, BVerfGE 3, 52 i 11, 6
- (95) BVerfGE 1, 117(131); i posteriorment, 39, 96
(125) i 49, 291(308)
- (96) Així ho afirma expressament el Tribunal a les
BVerfGE 4, 115(140 i seg.); 14, 197(214); 39, 96
(125); 41, 291(308)
- (97) BVerfGE 3, 52(57)
- (98) BVerfGE 11, 6
- (99) BVerfGE 8, 122(138)
- (100) BVerfGE 6, 309(328)
- (101) BVerfGE 12, 205(255)
- (102) BVerfGE 13, 54(75), i posteriorment 21, 312
(326)
- (103) BVerfGE 42, 103(117)
- (104) Representativament vegi's: M. BULLINGER:
"Ungeschriebene Kompetenzen im Bundesstaat", a AÖR
96. 1971, pàgs. 237-238. MAUNZ-DÜRIG-HERZOG: Grund-
gesetz. Kommentar, com. art. 30, par. 15. Però en
contra, H.H. KLEIN: Die Bedeutung des Sachzusammen-

hangs für die Verfassungsauslegung Heidelberg (Diss.) 1961, pàg. 39 i seg., on l'autor considera que tal criteri serveix només per delimitar les competències exclusives, concurrents o marc del Bund, de manera que només mediatament serviria per delimitar les dels Länder.

(105) E. KÜCHENHOFF: "Ausdrückliches, stillschweigendes und ungeschriebenes Recht in der bundesstaatlichen Kompetenzverteilung", AÖR 82. 1957, pàg. 413-479.

(106) E. KÜCHENHOFF: Op. cit., pàg. 419

(107) Així ho afirmen entre d'altres: H. TRIEPEL: "Die Kompetenzen des Bundesstaats und die geschriebene Verfassung", a Festgabe für Laband, vol. 2, 1908, pàgs. 247 i seg. ANSCHÜTZ: Kommentar zur Weimarer Reichverfassung, 14 ed. 1933, pàgs. 95 i seg. I en la literatura més moderna, vegi's, per exemple: E. KÜCHENHOF: Op. cit., pàg. 413-420. N. ACHTERBERG: "Zulässigkeit und Schranken stillschweigender Bundeszuständigkeiten im gegenwärtigen deutschen Verfassungsrecht", a AÖR 86. 1961, pàgs. 63-94 i del mateix autor "Die Annex-Kompetenz", a DÖV 19. 1966, pàgs. 695-701. M. BULLINGER: Op. cit. a nota 104. H.J. WIPFELDER: "Die Theoreme "Natur der Sache" und "Sachzusammenhang" als verfassungsrechtliche Zuordnungsbegriffe", a DVBL 97. 1982, pàgs. 477-486.

(108) BVerfGE 3, 407(421)

(109) BVerfGE 12, 205(237)

(110) BVerfGE 15, 1(20)

(111) M. BULLINGER: Op. cit., pàg. 242. La majoria d'aquests casos coincideixen amb els que el BVerfG ha aplicat el principi de l'anexió.

(112) BVerfGE 7, 29(38)

(113) BVerfGE 4, 74(84)

(114) M. BULLINGER: Op. cit., pàg. 244 i seg.

(115) BVerfGE 24, 300(353 i seg.)

(116) Compari's també amb la BVerfGE 56, 249 on queda molt clara la naturalesa accessòria de l'expropiació.

(117) BVerfGE 8, 104(110-111)

(118) Vegi's també en aquest sentit les BVerfG 33, 206(217) i 41, 344(355)

(119) T. MAUNZ, a MAUNZ-DÜRIG-HERZOG-SCHOLZ: GG. Kommentar, com. art. 70, par. 32

(120) En aquest sentit, també R. STETTNER: Op. cit., pàgs. 430-434 que defensa, a més, la necessitat de solidificar la doctrina de les competències annexes i rebutja l'ús del criteri de les competències per connexió material substituïble, segons aquest autor, pels elements tradicionals de la interpretació, en especial, a través d'una interpretació sistemàtica.

(121) N. ACHTERBERG: "Die Annex-Kompetenzen", cit., pàgs. 697-698

(122) M. BULLINGER: Op. cit., pàg. 243 i seg.

I en aquest sentit, també I. v. MÜNCH: GG. Kommentar, com. art. 70, par. 20

(123) BVerfGE 7, 29(38)

(124) BVerfGE 15, 1(20)

(125) Vid. supra. III, 2, b)

(126) Que es corresponen a les reiterades BVerfGE 3, 407; 7, 29 i 12, 205, respectivament.

(127) Tal resultat es fa del tot evident a la ja citada BVerfG 24, 300(353-354) sobre sufragament de les despeses electorals

(128) BVerfGE 27, 18(32); anteriorment, BVerfGE 26, 338(370 i seg.); 23, 113(123); i 11, 234(237). I

posteriorment, a la BVerfGE 61, 149(175) on s'esmenta expressament la "tradició" i la "Staatspraxis".

(129) M. BULLINGER: Op. cit., pàgs 259-260

(130) Partirem aquí de la classificació elaborada per BULLINGER: Op. cit., pàgs. 260-267, represa i tractada també extensament per H.J. WIPFELDER: Op. cit., pàgs. 480-482

(131) BVerfGE 2 BvL 16/84, no publicada encara a la col·lecció oficial de sentències, on es cita també expressament la BVerfGE 22, 180(209)

(132) BVerfGE 28, 119(145)

(133) BVerfGE 7, 29(38 i seg.)

(134) BVerfGE 3, 407(419 i seg.; 421)

(135) BVerfGE 3, 407(421 i seg.)

(136) BVerfGE 11, 89(98 i seg.). I es repeteix el mateix concepte a les BVerfGE 12, 205(251) i 22, 180(216)

(137) ANSCHÜTZ: Handbuch des Deutschen Staatsrechts Tübingen, 1930, vol.1; pàgs. 363 i seg. (367)

(138) M. BULLINGER: Op. cit., pàg. 269-270

(139) Id., pàg. 272. BULLINGER, a més, accepta que tal teorema és útil per deduir una competència federal alhora de decidir sobre els símbols federals, la representació a l'estranger o sobre la regulació dels òrgans federals. Però qüestiona que pugui aplicar-se per decidir a favor del Bund senzillament perquè la decisió a adoptar tingui caràcter suprarregional.

(140) BVerfGE 3, 407(427-428)

(141) BVerfGE 15, 1(24) on es reconeix una competència per naturalesa de les coses a favor dels Länder

(142) BVerfGE 3, 407(421-422)

(143) BVerfGE 11, 6(17)

(144) El concepte de "supraregionalitat" és emprat en altres sentències de forma explícita però sense fer una referència paral·lela al principi de la naturalesa de les coses. Compari's, per exemple, les BVerfGE 22, 180(217) i 41, 378(398)

(145) BVerfGE 12, 205(251-252)

(146) BVerfGE 22, 180(217)

(147) Vegi's els convenis entre el Bund i els Länder

que posen com exemples: Hans SCHNEIDER: VVDStRL 19, 1961, pàg. 69, i GRAWERT: Verwaltungsabkommen zwischen Bund und Ländern in der BRD, 1967, pàg. 326, citats a BULLINGER: Op. cit., pàg. 276 nota 144.

(148) BVerfGE 41, 298(312). També es denega la competència del Bund a les ja citades BVerfGE 12, 205 (251 i seg.); 15, 1(16) i 26, 246(257)

(149) BVerfGE 15, 1(15)

(150) STETTNER: Op. cit., pàg. 413

(151) BVerfGE 3, 407(419, 421) de 16 de juny de 1954. El "Baurechtsgutachten" no és una sentència sinó un dictamen del BVerfG dictat en virtut de la facultat que li reconeixia el ja desaparegut article 97 de la BVerfGG en el que s'establia: "1-El Bundestag, el Bundesrat i el Bundesregierung poden sol·licitar amb una petició comuna al BVerfG l'emissió d'un dictamen sobre una determinada qüestió constitucional. 2- El mateix dret correspon al Bundespräsident. 3-El dictamen és emès pel ple del BVerfG".

(152) BVerfGE 7, 29(44)

(153) BVerfGE 36, 193(202-203), i darrerament s'ha tornat a pronunciar en el mateix sentit a la BVerfGE

61, 149(204)

(154) PESTALOZZA: "Thesen zur kompetenzrechtlichen Qualifikation von Gesetzen im Bundesstaat", a DÖV, 1972, pàgs. 189 i seg.

(155) En aquest sentit, també SCHOLZ: Op. cit., pàg. 256

(156) BVerfGE 36, 193(203)

(157) El criteri de la immediatesa és utilitzat a les BVerfGE 8, 104(116 iseg.); 8, 143(148 i seg.); 9, 185(189); 13, 181(196); 26, 281(298); 28, 119(149); 29, 402(409); 34, 139(144); 36, 193(205).

(158) Sota aquest criteri ha procedit a les BVerfGE 8, 143(148 i seg.); 13, 181(196 i seg.); 13, 367 (371 i seg.); 14, 76(99)

(159) 33, 206(217)

(160) BVerfGE 8, 143(148 iseg.); 29, 402(409)

(161) BVerfGE 28, 119(149)

(162) Vegi's supra III, 2, f.1.1-

(163) BVerfGE 1, 264(272)

(164) BVerfGE 12, 205(231)

(165) BVerfGE 12, 205(241)

(166) BVerfGE 24, 300(353)

(167) BVerfGE 15, 1(22)

(168) BVerfGE 26, 281(298)

(169) BVerfGE 26, 338(370)

(170) BVerfGE 28, 119(145,147)

(171) BVerfGE de 9 de desembre de 1987, 2 BvL 16/84
no publicada encara a la col·lecció oficial de sen-
tències.

(172) SCHOLZ: Op. cit., pÀg. 252

Conclusions

Conclusions

1- El Tribunal constitucional Federal alemany és part integrant del poder judicial per voluntat expressa del constituent de la RFA. Per tant, les decisions que emanin d'aquest òrgan només estan legitimades quan actui realment com a jurisdicció.

2- Que la jurisdicció constitucional és jurisdicció resulta no només de la pròpia decisió del constituent sinó, també, de la manera en què pot exercir les seves competències. Aquestes, fixades taxativament per la Constitució i per la llei, són exercides només a petició de part. S'evita, així, la seva intervenció directa en el procés d'integració política de l'Estat.

3- La relació que el BVerfG té, des d'un punt de vista formal, amb el dret que aplica pot aportar-se també com argument per demostrar el caràcter jurídic de les seves decisions. El BVerfG només pot prendre una decisió fonamentada jurídicament; és a dir, ha d'exposar la vinculació entre els fets que originen la decisió i les normes constitucionals aplicables al cas concret.

4- El Tribunal Constitucional Federal és un òrgan constitucional però no té caràcter d'òrgan polític. Tal condició indica només l'autonomia i la independència del Tribunal respecte dels altres òrgans constitucionals. Tampoc li atribuiria caràcter d'òr-

gan polític el sistema d'elecció del seus membres, car la participació controlada i institucionalitzada dels partits polítics en el procés d'elecció del jutge constitucional es una condició bàsica per garantir la legitimitat democràtica de la jurisdicció constitucional.

5- El problema del caràcter jurídic o polític de les decisions del Tribunal, doncs, no deriva tant de les seves peculiaritats com a Tribunal sinó de les característiques de la norma amb la qual opera. La relació material que el jutge ordinari té amb la llei que aplica no és la mateixa que la que té el jutge constitucional amb la Llei Fonamental. Perquè si bé és indiscutible el caràcter normatiu de la Constitució, també es evident que la norma constitucional es, estructuralment, diferent de la norma ordinària. La diferència es troba en el major grau de generalitat i d'abstracció, i en la poca determinació del Dret Constitucional en front d'aquelles normes que responen a l'estructura típica de supòsit de fet i conseqüència jurídica. Per això, el problema del caràcter polític o no polític de les decisions del Tribunal Constitucional Federal es transforma en el problema de la interpretació constitucional.

6- La doctrina alemanya, a la vista de les particularitats de la Llei Fonamental, s'ha preocupat, en els darrers anys, de construir un mètode específic per a la interpretació constitucional. A més, ha criticat al BVerfG l'ús pràctic d'una amalgama de diver-

sos mètodes interpretatius. Segons la doctrina, aquest fet incrementaria la llibertat del Tribunal com a intèrpret i accentuaria el caràcter polític de les seves decisions.

7- Això és especialment evident quan el Tribunal Constitucional Federal desenvolupa la seva tasca hermenèutica en l'àmbit de les normes competencials. Dues són, bàsicament, les causes que han propiciat aquest fenomen: D'una banda, la doctrina no ha estat capaç de proporcionar-li gaires arguments per construir una teoria interpretativa coherent. La doctrina alemanya, més preocupada per una correcta aplicació de les normes materials constitucionals, és a dir, de les normes que regulen els drets fonamentals, no s'ha plantejat mai l'esboçar un sistema teòric interpretatiu de les normes organitzatives constitucionals. D'altra banda, el Tribunal Constitucional Federal no ha tingut gaires ocasions per exercir les seves competències en la resolució dels conflictes federals. De manera, que havent de treballar "ad hoc", li ha estat realment difícil d'establir una línia contínua en la seva jurisprudència.

8- Al BVerfG li ha estat atribuïda la competència per resoldre conflictes federals entre el Bund i els Lander a través de dues clàusules: una clàusula general, per la qual resol "diferències d'opinió" sobre drets i deures del Bund i dels Lander, i una clàusula subsidiària i residual, per la qual resol "altres conflictes de dret públic" que es produeixin

entre ells.

9- El conflicte que es planteja en una "diferència d'opinió" ha d'ésser un conflicte de caràcter constitucional; és a dir, un conflicte en què la pretensió que s'adueix es basa en una lesió o posta en perill d'un dret conferit per la Llei Fonamental, el qual es correspon amb una obligació de l'altra part, determinada també per la Constitució. Per tant, és un conflicte produït al si d'una relació jurídica constitucional.

10- La discussió, però, sobre si un dret constitucional pot també derivar d'una llei ordinària, no ha estat tinguda en compte pel Tribunal Constitucional Federal. El Tribunal, que només es reconeix competent per conèixer i resoldre tals conflictes quan aquests tenen naturalesa constitucional, ha actuat sempre sota el següent criteri pràctic: el conflicte serà constitucional quan de la sol·licitud del recurrent pugui desprendre's que es fa valer una pretensió constitucional; això és, una concreta pretensió derivada d'una concreta norma de la Llei Fonamental. En tots aquests casos el BVerfG serà el Tribunal competent, essent irrellevant si al costat d'aquesta pretensió se'n fan valer d'altres derivades de lleis ordinàries.

11- La clausula que atribueix competències al BVerfG per resoldre "altres conflictes de dret públic" entre el Bund i els Lander, en tant que no existeixi una altra via judicial, tenia ple sentit quan encara,

legalment, no s'havien atribuït competències a altres jurisdiccions per resoldre tals conflictes. L'actual atribució d'aquestes competències a altres Tribunals (administratiu, financer i social) i la subsidiarietat d'aquella clàusula a favor d'ells, han provocat que aquesta via processal sigui, avui, inactivable. De totes maneres, l'atribució d'una competència tal al BVerfG compliria una funció de "rest teòric" que reduiria el seu significat pràctic a un fonamental reconeixement de l'Estat federal, en tant que amb aquesta previsió queda garantida, en tot moment, una solució per part de la jurisdicció constitucional dels conflictes entre el Bund i els Länder; de conflictes, potser avui encara no imaginables, però que una determinada evolució del federalisme podria conduir a la seva producció.

12- La resolució de conflictes entre el Bund i els Länder és qualitativament una competència molt significativa del BVerfG; quantitativament, però, s'ha produït un nombre escàs de processos; entre 1951 i 1987 s'han obert deu en total. Factors de caràcter polític i factors de caràcter jurídic expliquen la realitat d'aquesta evolució.

13- Des d'un punt de vista jurídic, en l'àmbit en què potencialment es podria produir un elevat nombre de conflictes és en el de l'execució de les lleis federals i de l'exercici del dret de supervisió. No obstant, el dret de supervisió ha esdevingut un dret superflu donada l'existència d'un eficaç control

jurídico-administratiu; en l'àmbit de la "Bundesaufsicht" el Bund pot controlar l'aplicació de les lleis federals per part dels Lander però no la seva execució; és a dir, els actes administratius concrets el control dels quals és exercit pels Tribunals administratius. D'altra banda, la "Bundesaufsicht" ha esdevingut ineficaç; el principi de la Bundestreue i el principi de la cooperació, d'una part, i la poca elasticitat i la molta formalitat que representa el procés de supervisió, de l'altra, han provocat que l'objectiu que a través d'ella hom es proposa d'assolir s'aconsegueixi per vies més expeditives, com per exemple, la negociació. El Bundesrat ha tingut aquí un paper essencial evitant un enfrontament directe entre la Federació i els Estats federats.

14- Des d'un punt de vista jurídic-processal, tant el Bund com els Lander, quan efectivament s'han donat les condicions, han preferit resoldre les seves diferències d'opinió per la via del control abstracte de normes. L'ampliació del cercle de legitimats, l'inexistència d'un termini precloent i, sobre tot, el contingut i el valor de la sentència que s'obté en aquest darrer tipus de processos, han fet que, a la pràctica, els conflictes federals s'hagin portat sistemàticament davant del Tribunal Constitucional Federal per ser resolts per la via del control abstracte normatiu.

15- Causes de tipus polític, derivades de la pròpia evolució del federalisme, es troben també a l'arrel

d'aquest fenomen de l'escàs nombre de conflictes entre el Bund i els Lander coneguts pel BVerfG. Avui, el motiu de conflicte entre ells ja no es troba en el fet diferencial, en la diversitat, que pot caracteritzar cada àmbit de poder. Els conflictes federals s'han transformat o bé en conflictes entre diferents direccions polítiques al si de la totalitat de l'Estat, o bé en conflictes entre el Bundestag i el Govern federal, d'una part, i el Bundesrat, de l'altra. Els conflictes entre l'Estat i llurs membres esdevenen, així, amb facilitat conflictes entre diversos òrgans constitucionals. Entre ells s'originen i entre ells són solucionats.

16- L'escàs número d'ocasions en les que el BVerfG ha estat cridat a resoldre conflictes federals entre el Bund i els Lander és una de les causes principals per les quals el mètode interpretatiu del Tribunal i els criteris que aplica en la resolució de tals conflictes, no tinguin una perspectiva global i una clara línia continuada.

17- El mètode interpretatiu del BVerfG s'inscriu en l'àmbit de les anomenades teories objectives tradicionals. La "voluntat objectivitzada del legislador" és el que el BVerfG cerca com a resultat interpretatiu. Amb tal fi recorre, en el procés hermenèutic, als elements clàssics elaborats per la teoria de SAVIGNY. Dos d'ells tenen especial relleu en la interpretació de les normes competencials: l'element històric i l'element sistemàtic. El pri-

mer, rellegat expressament pel BVerfG a un paper secundari en la majoria de les seves decisions, es converteix en aquest àmbit en el criteri hermenèutic utilitzat més sovint pel Tribunal. En gairebé totes les seves sentències on s'interpreten normes competencials de la Llei Fonamental, la interpretació es fa en el mateix sentit que durant el període weimarià. L'element sistemàtic, en canvi, ha estat aplicat pel Tribunal bé per procedir a una qualificació competencial basada en el principi de l'especialitat, bé per delimitar grups materials de competències.

18- La insuficiència palesa d'aquests elements tradicionals per a la interpretació constitucional ha provocat que el BVerfG s'hagi valgut d'altres punts de vista interpretatius que aporten al procés hermenèutic una nova perspectiva normativo-material. La jurisprudència extrau aquests criteris de la pròpia dinàmica constitucional. En l'ús dels criteris materials, però, és on el pragmatisme del mètode interpretatiu del BVerfG es fa més evident.

19- El principi de la primàcia competencial dels Lander, que el Tribunal deriva de la clàusula constitucional d'atribució general de competències als Estats federats, i que implicaria l'establiment d'una presumpció a favor de les competències dels Lander en cas de dubte sobre la competència del Bund, no

ha comportat sempre una interpretació en sentit restrictiu de les competències d'aquest darrer. És més, el Tribunal ha arribat a treballar amb la tesi contrària, i coincidint en el temps amb les reformes constitucionals dirigides a concentrar en el Bund el pes legislatiu, tot reconeixent una primàcia de la Federació en l'esfera legislativa i, compensatòriament, una primàcia dels Lander en l'àmbit executiu. Això ha minvat seriosament l'eficàcia del principi de la protecció de les competències dels Lander com a criteri interpretatiu que hauria de guiar la jurisprudència del Tribunal.

20- Més ben determinats quedarien, en canvi, els criteris de : "la delimitació de les competències legislatives del Bund a través de les seves competències executives", de la "Staatspraxis" i de la "Bundestreue". No obstant, en aquest darrer cas, s'aprecien en la jurisprudència del BVerfG una sèrie d'oscil·lacions sobre el seu valor i les seves funcions. De totes maneres és, avui, clar, que el Tribunal atribueix al principi de lleialtat federal un paper merament accessori; és a dir, per si mateix no pot crear cap obligació d'actuació, d'omissió o de tolerància ni per part del Bund ni per part dels Lander. La Bundestreue pot només adquirir significat al si d'una relació jurídica preexistent en el sentit que pot modificar-la o matisar-la amb l'aportació de noves obligacions col·laterals.

21- El reconeixement per part del Tribunal Constitu-

cional Federal de l'existència de competències tàcites, principi que s'ha aplicat sobre tot per a una qualificació competencial de les matèries, és el criteri material que més problemes ha plantejat en la seva jurisprudència. El Tribunal ha dut ha terme una atribució competencial per "naturalesa de les coses" quan una matèria, per "naturalesa", forma part indissoluble de l'estructura organitzativa del Bund o quan el legislador individual (Land) no pot regular-la eficaçment. En aquests darrers casos, i en algunes ocasions, especialment en aquelles en les quals els Lander poden organitzar-se cooperativament, la nota de la suprarregionalitat no ha servit per atribuir una competència automàticament al Bund, sinó que ha estat reconeguda als Lander.

22- L'existència de competències tàcites ha estat també reconeguda pel BVerfG sota les fórmules de la "conexió material" i d'"anexió"; tanmateix, ni les seves condicions d'aplicabilitat, ni la frontera entre aquests dos criteris interpretatius no són clarament determinables en la jurisprudència del BVerfG. El més problemàtic seria, però, concretar quina funció atribueix el BVerfG a aquestes fórmules. En la jurisprudència constitucional no es fa evident si són enteses com a títols competencials subsidiaris o només li serveixen de mitjans interpretatius. En termes generals, pot afirmar-se, que aquests criteris han estat adoptats com a altres punts de vista o mitjans de la interpretació de les normes

sobre distribució competencial; però tampoc no queda clara quina relació de jerarquia presenten amb els elements usuals de la interpretació constitucional.

23- El problema bàsic dels criteris d'interpretació de la jurisprudència del BVerfG en la resolució dels conflictes federals entre el Bund i els Lander és justament el seu pragmatisme. El BVerfG no s'ha cenyit sempre al seu propi punt de partida teòric, car segons el cas, ha fet oscil·lar el valor de cada element hermenèutic sense haver elaborat, al mateix temps, un esquema interpretatiu que justifiqui la presa d'una determinada decisió. Així, el Tribunal Constitucional Federal incrementa la seva llibertat com a intèrpret i minva, consegüentment, el caràcter jurídic de les seves decisions.

Bibliografia

Bibliografia

La bibliografia que a continuació s'exposa pretén ser una selecció bibliogràfica de les obres més importants que es poden consultar per cada part de la Tesi. Per temes molt específics o que han estat tractats col.lateralment ens remetem a la bibliografia citada a "Notes".

Esquema:

- 1- MANUALS DE DRET CONSTITUCIONAL
- 2- COMENTARIS
  - a) Comentaris a la Llei Fonamental
  - b) Comentaris a la Llei del Tribunal
Constitucional Federal
- 3- OBRES GENERALS SOBRE EL BVerfG
- 4- OBRES SOBRE LA RESOLUCIÓ DELS CONFLICTES
FEDERALS ENTRE EL BUND I ELS LÄNDER DA-
VANT DEL BVerfG
- 5- OBRES SOBRE INTERPRETACIÓ CONSTITUCIONAL
  - a) Obres generals
  - b) Interpretació en l'àmbit competencial
- 6- JURISPRUDÈNCIA

1- MANUALS DE DRET CONSTITUCIONAL

- BECKER, F.: Grundzüge des öffentlichen Rechts. München, 1986
- BENDA, E., MATHOFER, W., VOGEL, H.J.: Handbuch des Verfassungsrechts. Berlin, 1983
- HESSE, K. Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland, 15 ed., Heidelberg, 1985
- DOEHRING, K.: Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsvergleichung und des Völkerrechts. Frankfurt a M., 1976
- HERZOG, R.: Allgemeine Staatslehre. Frankfurt a M., 1971
- ISENSEE, J.: Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. Heidelberg, 1987
- KOELLREUTTER, O.: Deutsches Staatsrecht. Stuttgart-Köln, 1953
- MAUNZ, T.: Deutsches Staatsrecht, 25 ed., München, 1983
- MUELLER, K.: Deutsches Staatsrecht. Köln-Berlin-Bonn-München, 1974
- MÜNCH, I. von: Grundbegriffe des Staatsrechts. Stuttgart, 4 ed. vol. 1 (1986), 3 ed. vol. 2 (1985)
- NAWIASKY, H.: Allgemeine Staatslehre, 4 vols. Benzinger, 1952-1958
- STEIN, E.: Lehrbuch des Staatsrechts. Tübingen, 1971
- STERN, K.: Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland. München, 2 ed. vol. 1 (1984), vol. 2 (1980)

2- COMENTARIS

a) Comentaris a la Llei Fonamental

- LEIBHOLZ, G., RINCK, H.J.: Grundgesetz. Kommentar anhand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, Köln, 1975
- MAUNZ, T., DÜRIG, G., HERZOG, R., SCHOLZ, R.: Grundgesetz. Kommentar. München, 1987, 4 vols.
- MÜNCH, I. von, i altres: Grundgesetzkommentar. München, 1983, 3 vols.
- VARIÏS: Kommentar zum Bonner Grundgesetz. Hamburg, 1981, 9 vols.

b) Comentaris a la Llei del Tribunal Constitucional Federal

- GEIGER, W.: Gesetz über das Bundesverfassungsgericht. Kommentar. Berlin-Frankfurt a M., 1952
- LECHNER, H.: Bundesverfassungsgerichtsgesetz München, 1973
- LEIBHOLZ, G., RUPPRECHT: Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Rechtsprechungskommentar. Köln, 1971
- MAUNZ, T., SCHMIDT-BLEIBTREU, B., KLEIN, F.: Bundesverfassungsgerichtsgesetz. Kommentar. München, 1985

3- OBRES GENERALS SOBRE EL BVerfG

- ACHTERBERG, N.: "Bundesverfassungsgericht und

- Zurückhaltungsgebote", DÖV, 1977, 649 i seg.
- ARNDT, A.: "Das Bundesverfassungsgericht", DVB1, 1951, 297-300; 1952, 1-5
  - ARNDT, C.: "Parlamentarische Gesetzgebung und Bundesverfassungsgericht", Die Freiheit des Anderen, Festschrift für Martin Hirsch. Baden-Baden, 1981, 423 i seg.
  - BACHOF, O.: Grundgesetz und Richtermacht. Tübingen, 1959
  - BACHOF, O.: "Die richterliche Kontrollfunktion im westdeutschen Verfassungsgefüge", a Verfassungsrecht und Verfassungswirklichkeit, Festschrift für Hans Huber. Bern, 1961, 26-47
  - BACHOF, O.: "Die Rechtsstellung des Bundesverfassungsgerichts", a JZ, 1966, 263 i seg.
  - BACHOF, O.: "Der Verfassungsrichter zwischen Recht und Politik", a Summum ius summa iniuria. Tübingen, 1963, 41-57
  - BADEN, U.: Funktionen, Zuständigkeiten und Stellung der Verfassungsgerichtsbarkeit unter dem Gesichtspunkt der Gewaltenteilung, rechtsvergleichend in der Bundesrepublik und in der Weimarer Republik. Hamburg (Diss.), 1951
  - BADURA, P. "Verfassung und Verfassungsgerichtsbarkeit, Bericht der Arbeitsgruppe "Verfassungsrecht"", a Neue Entwicklungen im öffentlichen Recht. Stuttgart, Berlin- Köln-Mainz, 1979, 125 i seg.
  - BAUER, C.: Das Verhältnis der Verfassungsgerichtsbarkeit des Bundes und der Länder zueinander. Hamburg

(Diss.), 1954

- BENDA, E.: "Bundesverfassungsgericht und Gesetzgeber im dritten Jahrzehnt des Grundgesetzes", a DÖV, 1979, 465 i seg.
- BENDA, E.: "Das Bundesverfassungsgericht im Spannungsfeld von Recht und Politik", ZRP, 1977, 1-5
- BENDA, E.: "Verfassungskontrolle durch Verfassungsgerichtsbarkeit", a 30 Jahre Grundgesetz, Berlin, 1979, 103-117
- BILLING, W.: Das Problem der Richterwahl zum Bundesverfassungsgericht. Berlin, 1969
- BIRK, A.: "Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz", a Demokratie und Recht. Köln, 1981, 194 i seg.
- BOPP, H.: Die Zuständigkeiten der Verfassungsgerichte. Tübingen (Diss.) 1953
- BULLERT, HG.: Die Rechtskraft und die bindende Wirkung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts. Kiel (Diss.) 1965
- Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz. Festgabe aus Anlaß des 25jährigen Bestehens des Bundesverfassungsgerichts. Tübingen, 1976, 2 vols.
- CASPER, G.: "Zur Rolle der Verfassungsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik und den Vereinigten Staaten", a DÖV, 1976, 695 i seg.
- DELBRÜCK, J.: "Quo vadis Bundesverfassungsgericht? Überlegungen zur verfassungsrechtlichen und verfassungsfunktionalen Stellung des Bundesverfassungsgerichts", a Recht im Dienst des Friedens. Festschrift für Menzel. Berlin, 1975, 83-105

- DICHGANS, H.: "Recht und Politik in der Judikatur des Bundesverfassungsgerichts", a Menschenwürde und freiheitliche Rechtsordnung. Festschrift für Geiger Tübingen, 1974, 945-962
- DOEHRING, K.: "Der "pouvoir neutre" und das Grundgesetz", a Der Staat, vol. 3. 1964, 201 i seq.
- DOLZER, R.: Die staatsrechtliche und staatsrechtliche Stellung des Bundesverfassungsgerichts. Berlin, 1972
- DOPATKA, F-W.: Das Bundesverfassungsgericht und seine Umwelt. Berlin, 1982
- DRATH, M.: "Die Grenzen der Verfassungsgerichtsbarkeit", a VVDStRL, vol. 9, 1952, 17-116
- ECKL, P.: Der Streitgegenstand im Verfassungsprozeß. München (Diss.), 1957
- ECKERTZ, R.: "Die Kompetenz des Bundesverfassungsgerichts und die Eigenheit des Politischen", a Der Staat, vol. 17, 1978, 183 i seq.
- EICHBORN, J.F. von: Die Bestimmungen über die Wahl der Bundesverfassungsrichter als Verfassungsproblem. Berlin, 1969
- EISENBLÄTTER, B.: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im politischen Prozeß", a JÖR, 29. 1980, 63 i seq.
- EISENBLÄTTER, B.: Die Überparteilichkeit des Bundesverfassungsgerichts im politischen Prozeß. Mainz, 1976
- ENGELMANN, K.: Prozeßgrundsätze im Verfassungsprozeßrecht. Berlin, 1977
- ERICHSEN, H-U.: "Die einstweilige Anordnung", a

Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz. Tübingen,
1976, vol. 1, 170-193

- FEDERER, J: "Aufbau, Zuständigkeit und Verfahren
des Bundesverfassungsgerichts", a Das Bundesver-
fassungsgericht 1951-1971. Karlsruhe, 1971, 59-94

- FIEDLER, W: "Fortbildung der Verfassung durch das
Bundesverfassungsgericht?", a JZ, 1979, 417 i seq.

- FRIESENHAHN, E: "Aufgabe und Funktion des Bundes-
verfassungsgerichts", a Aus Politik und Zeitgeschichte
6. 1965, 3-20

- FRIESENHAHN, E: "Über Begriff und Arten der Recht-
sprechung unter besonderer Berücksichtigung des
Staatsgerichtsbarkeit nach dem Grundgesetz und nach
den westdeutschen Landesverfassungen", a Festschrift
für Richard Thoma. Tübingen, 1950, 21-69

- FRIESENHAHN, E: "Hüter der Verfassung?", a ZRP, 1973,
188-193

- FRIESENHAHN, E: Die Verfassungsgerichtsbarkeit in
der Bundesrepublik Deutschland. Köln-Berlin-Bonn-
München, 1963

- FRIESENHAHN, E: "Wesen und Grenzen der Verfassungs-
gerichtsbarkeit", a Zeitschrift für Schweizerisches
Recht, vol. 73, 1954, 129-162

- FRIESENHAHN, E: "Zur Zuständigkeitsabgrenzung
zwischen Bundesverfassungsgerichtsbarkeit und Landes-
verfassungsgerichtsbarkeit", a Bundesverfassungs-
gericht und Grundgesetz. vol. 1, Tübingen, 1976,
748-799

- FRONZ, M: "Das Bundesverfassungsgericht im poli-
tischen System der Bundesrepublik Deutschland", a

Sozialwissenschaftliches Jahrbuch für Politik, vol. 2
1971, 629 i seg.

- FROWEIN, J-A: "Änderungen der Rechtsprechung des
Bundesverfassungsgerichts als Rechtsproblem", a DÖV,
1971, 793 i seg.

- GEBHARDT, R: Die einstufige Anordnung des Bundes-
verfassungsgerichts. München, (Diss.), 1966

- GEIGER, W: "Die Abweichende Meinung beim Bundes-
verfassungsgericht und ihre Bedeutung für die Recht-
sprechung", a Die Freiheit des Anderen. Festschrift
für Martin Hirsch. Baden-Baden, 1981, 455 i seg.

- GEIGER, W: Einige Besonderheiten im verfassungs-
gerichtlichen Prozeß, Heidelberg-Karlsruhe, 1981

- GEIGER, W: "Gegenwartsprobleme der Verfassungs-
gerichtsbarkeit aus deutscher Sicht", a Neue Ent-
wicklungen im öffentlichen Recht, 1979, 131 i seg.

- GEIGER, W: "Die Grenzen der Bindung verfassungs-
gerichtlicher Entscheidungen (§ 31 BVerfGG), a
NJW, 1954, 1057 i seg.

- GEIGER, W: "Einige Probleme der Bundesverfassungs-
gerichtsbarkeit", a DÖV, 1952, 481-487

- GEIGER, W: Recht und Politik im Verständnis des
Bundesverfassungsgerichts. Bielefeld, 1980

- GRIMM, D: "Verfassungsgerichtsbarkeit", a Sozial-
wissenschaften im Studium des Rechts, vol. 2, Mün-
chen, 1977, 83-108

- GRIMM, D: "Verfassungsgerichtsbarkeit im demokra-
tischen System", a JZ, 1976, 697 i seg.

- GUSY, Ch: Parlamentarischer Gesetzgeber und Bun-
desverfassungsgericht, Berlin, 1985

- HAAN, W: Politische Fragen vor dem Bundesverfassungsgericht. Kiel (Diss.) 1953
- HÄBERLE, P: "Die Eigenständigkeit des Verfassungsprozeßrechts", a JZ, 1973, 451 i seq.
- HÄBERLE, P: Verfassungsgerichtsbarkeit. Darmstadt, 1976
- HÄBERLE, P: "Verfassungsgerichtsbarkeit als politische Kraft", a Dreißig Jahre Bundesrepublik, Königstein/TS, 1980
- HÄBERLE, P: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im Gefüge der Staatsfunktionen", a DÖV, 1980, 465-472
- HAMMERSTEIN, Ch von: Das Verhältnis von Bundes- und Landesverfassungsgerichtsbarkeit. Göttingen, 1960
- HASE, F; LADEUR, K-H: Verfassungsgerichtsbarkeit und politisches System. Frankfurt-New York, 1980
- HEYDE, W; GIELEN, P: Die Hüter der Verfassung Karlsruhe, 1973
- HERZOG, R: "Die Vollstreckung von Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a Der Staat, vol. 4, 1965, 37-49
- HESSE, K: "Funktionelle Grenzen der Verfassungsgerichtsbarkeit", a Recht als Prozeß und Gefüge, Festschrift für Hans Huber. Bern, 1981, 261-272
- HUBER, E.R: Deutsche Verfassungsgeschichte. Stuttgart, vol. 1, 2 ed (1975); vol. 2 (1960); vol. 3, 2 ed. (1970); vol. 4, 2 ed. (1982); vol. 5 (1978); vol. 6 (1981)
- HUBER, E.R: Dokumente zur deutschen Verfassungsgeschichte. 3 vols. Stuttgart, 1961-1966; vol. 1, 3 ed. (1978); vol. 2, 3 ed. (1986)

- JAHREISS, H: "Das Bundesverfassungsgericht soll "Hüter der Verfassung" sein", a Justiz und Verwaltung, 1950, 121 i seg.
- JELLINEK, H: "Die Weiterentwicklung des Grundgesetzes durch die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a JÖR, vol. 16, 1967, 183 i seg.
- JUNG, H: Die immanenten Grenzen der Verfassungsgerichtsbarkeit. Mainz (Diss.) 1959
- KADENBACH, E: "Zur bindenden Wirkung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a AÖR, vol. 80, 1955-1956, 385-422
- KAUFMANN, E: "Die Grenzen der Verfassungsgerichtsbarkeit", a VVDStRL, vol. 9, 1952, 1-16
- KAUCHE, G: Die Verfassungs- und Staatsgerichtsbarkeit in Bund und Ländern und ihr Verhältnis zueinander. Köln (Diss.) 1953
- KELSEN, H: "Wesen und Entwicklung der Staatsgerichtsbarkeit", a VVDStRL, vol. 5, 1929, 30 i seg.
- KIMMINICH, O: "Verfassungsgerichtsbarkeit und das Prinzip der Gewaltenteilung", a Auf dem Weg zum Richterstaat. München, 1979, 62 i seg.
- KLEIN, F: "Zum Begriff und zur Grenze der Verfassungsgerichtsbarkeit", a DÖV, 1964, 471-476
- KLEIN, H-H: Bundesverfassungsgericht und Staatsraison. Frankfurt-Berlin, 1968
- KOBAN, H: Über das Verhältnis der Verfahrensarten vor dem Bundesverfassungsgericht. Köln, 1964
- KORINEK, K: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im Gefüge der Staatsfunktionen", a VVDStRL, vol. 39,

1981, 7 i seg.

- KRIELE, M: "Recht und Politik in der Verfassungsrechtsprechung", a NJW, 1976, 777-783

- KRÖGER, K: "Richterwahl", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 1, Tübingen, 1976, 76 i seg.

- LANGE, K: "Rechtskraft, Bindungswirkung und Gesetzeskraft der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a JuS, 1978, 1 i seg.

- LAUFER, H: "Typus und Status des Bundesverfassungsgerichts", a Die moderne Demokratie und ihr Recht. Festschrift für Gerhard Leibholz, vol. 2, Baden-Baden, 1966, 451 i seg.

- LAUFER, H: "Verfassungsgerichtsbarkeit als politische Kontrolle", a Politische Vierteljahresschrift 1970, 226 i seg.

- LAUFER, H: Verfassungsgerichtsbarkeit und politischer Prozeß. Tübingen, 1968

- LEIBHOLZ, G: "Das Bundesverfassungsgericht und die richterliche Beurteilung der Politik", a Universitas, 1963, 1283-1292

- LEIBHOLZ, G: "Das Bundesverfassungsgericht im Schnittpunkt von Recht und Politik", a DVBl, 1974, 396-399

- LEIBHOLZ, G: "Verfassungsgerichtsbarkeit im demokratischen Rechtsstaat", a Strukturprobleme der modernen Demokratie. Karlsruhe, 1958, 168-184

- LEIBHOLZ, G: "Der Status des Bundesverfassungsgerichts", a Das Bundesverfassungsgericht. Karlsruhe, 1963, 61-86

- LERCHE, P: "Das Bundesverfassungsgericht und die Verfassungsdirektiven", a AöR, vol. 90, 1965, 341 i seg.
- MACKERT, J; SCHNEIDER, F: Bibliographie zur Verfassungsgerichtsbarkeit des Bundes und der Länder. Tübingen, vol. 1 (1971); vol. 2 (1976); vol. 3 (1982)
- MARIC, R: Verfassung und Verfassungsgericht. Wien, 1963
- MAUNZ, T: "Das Bundesverfassungsgericht", a BayVBl, 1963, 33 i seg.
- MERTEN, D: "Demokratischer Rechtsstaat und Verfassungsgerichtsbarkeit", a DVBl, 1980, 773 i seg.
- MÜLLER, G: "Aufgaben der Verfassungsgerichtsbarkeit", a Staatsanzeiger für Baden-Württemberg, 1960, 1-2
- MÜLLER, G: "Die Bedeutung der Verfassungsgerichtsbarkeit für das Verständnis des Grundgesetzes", a P. Häberle: Verfassungsgerichtsbarkeit. Darmstadt, 1976, 398-410
- MÜLLER, J: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im Gefüge der Staatsfunktionen", a VVDStRL, vol. 39, 1981, 53 i seg.
- OBERMEIER, M: Das Verhältnis zwischen Bundes- und Landesverfassungsgerichtsbarkeit. München (Diss.) 1952
- OLTMANN, G: Die Wirkungen der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts, besonders die bindende Wirkung nach § 31 Abs. 1 BVerfGG. Heidelberg (Diss) 1955

- OSTEN, K.H: Die Verfassungs- und Verwaltungsgerichtsbarkeit des Bundes, unter besonderer Berücksichtigung der Begriffe, ihres Inhalts und ihrer gegenseitigen Abgrenzung. Köln (Diss.), 1950
- PESTALOZZA, Ch: "Die Verwaltungsgerichtsbarkeit im Grenzbereich zur Verfassungsgerichtsbarkeit", a NJW, 1978, 1782 i seg.
- PESTALOZZA, Ch: Verfassungsprozeßrecht, 2 ed. München, 1982
- RADEK, E: Bestand und Verbindlichkeit verfassungsgerichtlicher Entscheidungen. Würzburg (Diss.) 1969
- ROELLECKE, G: Politik und Verfassungsgerichtsbarkeit. Heidelberg, 1961
- RUPP, H.G: "Zur Bindungswirkung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a Tübinger Festschrift für Eduard Kern. Tübingen, 1968, 403-422
- SACHS, M: Die Bindung des Bundesverfassungsgerichts an seine Entscheidungen. München, 1977
- SÄCKER, H: Das Bundesverfassungsgericht. Status, Funktion. Rechtsprechung Beispiele 3 ed., München, 1981
- SÄCKER, H: "Die Rechtsmacht des Bundesverfassungsgerichts gegenüber dem Gesetzgeber", a Bay VBl, 1979, 193 i seg.
- SATTLER, A: Die Rechtsstellung des Bundesverfassungsgerichtes als Verfassungsorgan und Gericht Göttingen (Diss.) 1955
- SCHÄFER, H: "Gesetzeskraft und bindende Wirkung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a NJW, 1954, 1465 i seg.

- SCHÄFER, R: "Politikwissenschaftliche Analysen des Bundesverfassungsgerichts", a Neue Politische Literatur, 1974, 209-219
- SCHEUNER, U: "Das Bundesverfassungsgericht und die Bindungskraft seiner Entscheidungen", a DÖV, 1954, 641-647
- SCHEUNER, U: "Probleme und Verantwortungen der Verfassungsgerichtsbarkeit in der Bundesrepublik", a DVB1, 1952, 613 i seg.
- SCHEUNER, "Verfassungsgerichtsbarkeit und Gesetzgebung", a DÖV, 1980, 473 i seg.
- SCHLAICH, K: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im Gefüge der Staatsfunktionen", a VVDStRL, vol. 39, 1981, 99 i seg.
- SCHLAICH, K: "Das Bundesverfassungsgericht- Stellung, Verfahren, Entscheidung", a JuS, 1981, 471 i seg.
- SCHLAICH, K: Das Bundesverfassungsgericht- Stellung, Verfahren, Entscheidungen. München, 1985
- SCHLOTHAUER, R: Zur Krise der Verfassungsgerichtsbarkeit. Frankfurt, 1979
- SCHMITT, C: "Der Hüter der Verfassung", a AÖR, 1929 vol. 55, 161 i seg.
- SCHNEIDER, H.P: "Verfassungsgerichtsbarkeit und Gewaltenteilung", a NJW, 1980, 2103 i seg.
- SCHULZ-BISCHOF, A: Aufgaben und Funktionen des Bundesverfassungsgerichts sowie seine Stellung in der Rechts- und Verfassungsordnung. Hamburg (Diss) 1952

- SEUFFER, W: "Die Abgrenzung der Tätigkeit des Bundesverfassungsgerichts gegenüber der Gesetzgebung und der Rechtsprechung", a NJW, 1969, 1369-1373
- SPANNER, H: Das Bundesverfassungsgericht. München, 1972
- STARCK, Ch: Das Bundesverfassungsgericht im politischen Prozeß der Bundesrepublik. Tübingen, 1976
- STEINBERGER, H: "Verfassungsgerichtsbarkeit", a Jurisprudenz. Die Rechtsdisziplinen in Einzeldarstellungen. Stuttgart, 1978, 537-548
- STERN, K: Verfassungsgerichtsbarkeit des Bundes und der Länder. Hamburg, 1978
- TRIEPEL, H: "Wesen und Entwicklung der Staatsgerichtsbarkeit", a VVDStRL, vol. 5, 1929, 2 i seg.
- TÜTTENBERG, H.P: Die einstweilige Anordnung im verfassungsgerichtlichen Verfahren. Mainz (biss.) 1968
- VOGEL, K: "Rechtskraft und Gesetzeskraft der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz. vol. 1, Tübingen, 1976, 568 i seg.
- WAGNER, H: "Umsetzung von Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts in die politische und gesetzgeberische Praxis", a Verfassungsgericht und Politik, 1979, 169 i seg.
- WEIß, H-A: Die Vollstreckung von Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts. Augsburg (Diss.) 1976
- WILLMS, G: "Nochmals: "Gesetzeskraft und bindende Wirkung der Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts"", a NJW, 1954, 1633 i seg.

- WINTRICH, J: "Die Verfassungsgerichtsbarkeit im Gesamtgefüge der Verfassung", a BayVBl, 1956, 97 i seg., 132 i seg.
- WISCHERMANN, N: Rechtskraft und Bindungswirkung verfassungsgerichtlicher Entscheidungen. Berlin, 1979
- ZEIDLER, W: "Verfassungsrechtsprechung als Wechselspiel von Recht und Politik", a 30 Jahre Grundgesetz Berlin, 1980
- ZEMBSCH, G: Verfahrensautonomie des Bundesverfassungsgerichts. Köln-Berlin-Bonn-München, 1971
- ZIERLEIN, K.G: "Erfahrungen mit dem Sondervotum beim Bundesverfassungsgericht", a DÖV, 1981, 83 i seg.
- ZIPPELIUS, K: Verfassungsrechtliche Stellung und Entwicklung der Rechtsprechung des Staatsgerichtshofes für das Deutsche Reich. Karlsruhe, 1973
- ZIPPELIUS, K: "Political-Question-Doctrine, Judicial-self-restraint und das Bundesverfassungsgericht", a JZ, 1974, 361-368
- ZIPPELIUS, K: "Die Stellung des Bundesverfassungsgerichts im Verfassungsgefüge", a DVB1, 1979, 383 i seg.
- ZWEIGERT, K; DIETRICH, H: "Bundesverfassungsgericht- Institution mit Zukunft?", a Verfassungsgericht und Politik, 1979, 11 i seg.

4- OBRES SOBRE LA RESOLUCIÓ DELS CONFLICTES FEDERALS
ENTRE EL BUND I ELS LÄNDER DAVANT DEL BVerfG

- BARSCHHEL, U: Die Staatsqualität der deutschen Länder. Heidelberg-Hamburg, 1982
- BAUSCHKE, E: Bundesstaatsprinzip und Bundesverfassungsgericht. Berlin, 1970
- BAYER, H-W: Die Bundestreue. Tübingen, 1961
- BENDA, E: "Föderalismus in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Probleme des Föderalismus. Tübingen, 1985, 71-83
- BETHGE, H: "Grundrechtsschutz im Bund-Länder-Streitverfahren", a Der Staat, vol. 10, 1971, 481-511
- BILZ, L: Die Beteiligung des Bundesverfassungsgerichts am Verfahren der Bundesaufsicht. Würzburg, 1967
- BROHM, W: "Kompetenzüberschreitungen im Bundesstaat", a DÖV, 1983, 525-531
- BULLINGER, M: "Der Anwendungsbereich der Bundesaufsicht. Zum Konkordatsurteil des Bundesverfassungsgerichts", a AÖR, 1958, 279-308
- DAGTOGLOU, P: "Streitigkeiten zwischen Bund und Ländern im Bereich der Gesetzgebung", a DÖV, 1971, 35-42
- DITTMANN, A: "Rechtsweg und Rechtshängigkeit als Probleme des Länderstreites um Bonus und Malus", a DVBl, 1978, 244 iseg.
- DUX, G: Bundesrat und Bundesaufsicht. Berlin, 1963
- ELGETI, A: Inhalt und Grenzen der Föderativklausel des Art. 79, III GG. Marburg-Lahn (Diss.) 1968

- FLAD, W: Verfassungsgerichtsbarkeit und Reichs-execution. Heidelberg, 1929
- GAGEL, W: "Privatfunk oder Staatsaufsicht?. Das dritte Fernsehurteil des Bundesverfassungsgerichts", a Gegenwartskunde, 1981, 363-364
- GEIGER, W: "Das Bund-Länder-Verhältnis in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a BayVBl, 1957, 301-307 (1a part), 337-343 (2a part)
- HALSTENBERG, F: "Bund-Länder-Verhältnis, "Aktuelle Fragen"", a Neue Gesellschaft, 1973, 14-17
- HAUN, D: Die Bundesaufsicht in Bundesauftrags-angelegenheiten. Frankfurt, 1972
- HESSE, K: Der unitarische Bundesstaat. Karlsruhe, 1962
- JUTZI, S: Landesverfassungsrecht und Bundesrecht Berlin, 1982
- KIRCHHOF, P: "Die Gerichtszuständigkeit bei föderativen Streitigkeiten über die Auslegung einfacher Gesetze", a DÖV, 1972, 109-115
- KLEIN, F: "Die Bund-Länder-Streitigkeiten nach dem Bundesverfassungsgerichtsgesetz", BayVBl, 1976, 257-261
- KLEIN, H-H, "Verwaltungskompetenzen von Bund und Ländern in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 227-299
- KRATZER, J: "Die bundesstaatliche Ordnung nach dem Fernsehurteil", a BayVBl, 1961, 133-136
- KRAUSS, G: "Das Fernsehurteil: Politik und Verfassungsrecht in Karlsruhe", a Politische Meinung,

1961, 37-46

- KREMKE, H-J: Der Anspruch der Länder auf Gleichbehandlung durch den Bund nach dem Grundgesetz. Köln (Diss.) 1957
- LEISNER, W: "Der Bund-Länder-Streit vor dem Bundesverfassungsgericht", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 1, Tübingen, 1976, 260- 291
- LICHTENSTERN, E: Die Gesetzgebung im Spannungsverhältnis zwischen Bund und Ländern. Frankfurt a M-Bern-Cirencester/UK, 1979
- MAJER, D: Verfassungsgerichtsbarkeit und Bund-Länder-Konflikte. Berlin, 1981
- MANGOLDT, H v.: Vom heutigen Standpunkt der Bundesaufsicht Berlin-Frankfurt, 1966
- MAUNZ, T: "Anm. zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 7. 4. 1976", BayVBl, 1976, 337-341
- MENGER, Ch-F: "Abgrenzung zwischen verwaltungs- und verfassungsrechtlichen Streitigkeiten", a Verwaltungs Archiv, vol. 66, 1975, 169-176
- MOMBAUR, P.M: Bundeszwang und Bundestreue. Köln, 1964
- MUELLER, H.D: "Bund-Länder-Konflikte bei der Durchführung von Baumaßnahmen der Bundeswehr", a Bundes Wehr Verwaltung, 1972, 75-78
- NAWIASKY, H: "Die volle Bedeutung des bundesverfassungsgerichtlichen Fernsehurteils in föderalistische Sicht", a ZfP, 1961, 135-138
- PESTALOZZA, Ch: "Anm. zum Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 7. 4. 1976 und zum Beschluß des Bundesverwaltungsgerichts vom 5. 2. 1976", a NJW,

- 1976, 1087 i seg.
- PÖTSCHKE, H.D: Bundesaufsicht und Bundeszwang nach dem Grundgesetz. Würzburg (Diss) 1967
  - REETZ, G: "Bundesaufsicht und Bundeszwang", a Staats- und Kommunalverwaltung, 1957, 224-226
  - RILL, H.P: Gliedstaatsverträge, 1972
  - RUDOLF, W: "Die Bundesstaatlichkeit in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 233 i seg.
  - SACHS, M: "Die Vorlage an das Bundesverfassungsgericht bei Bund-Länder-Streitigkeiten", a DÖV, 1981, 707-710
  - SCHÄFER, H: "Bundesaufsicht und Bundeszwang", a AÖR, 1952-1953, 1-49
  - SCHACHTSCHNEIDER, K.A: Der Rechtsweg zum Bundesverfassungsgericht in Bund-Länder-Streitigkeiten Berlin (Diss.) 1969
  - SCHAUMANN, W: "Verträge zwischen Gliedstaaten im Bundesstaat", a VVDStRL, vol. 19, 1961, 86 i seg.
  - SCHEUNER, U: "Kooperation und Konflikt. Das Verhältnis von Bund und Länder im Wandel", a DÖV, 1972, 585-591
  - SCHNEIDER, H: "Verträge zwischen Gliedstaaten im Bundesstaat", a VVDStRL, vol. 19, 1961, 31-85
  - SCHOLTISSEK, H: "Zur Zuständigkeit des Bundesverfassungsgerichts aus Art. 93 Abs. 1 Nr. 4 GG", a Festschrift für Gebhard Müller, Tübingen, 1970, 461-474

- SPANNER, H: "Zur Rechtskontrolle des bundesfreundlichen Verhaltens", a DOV, 1961, 481 i seq.
- STRALENHEIM, H.F v.: ""Zweites Deutsches Fernsehen" als öffentliche Anstalt der Länder. "Staatenbund im Bundesstaat?""", a BayVBl, 1962, 70-72
- TRIEPEL, H: Die Reichsaufsicht, 1917
- TRIEPEL, H: Streitigkeiten zwischen Reich und Ländern, 1923 (reimprès a Festgabe für Wilhelm Kahl, Tübingen, 1981)
- VETTER, J: Die Bundesstaatlichkeit in der Rechtsprechung des Staatsgerichtshofes der Weimarer Republik, 1979
- WOLFRUM, R: "Indemnitat im Kompetenzenkonflikt zwischen Bund und Länder", a DOV, 1982, 674-680
- ZEHNER, G: "Der Fernsehurteil vor dem Bundesverfassungsgericht. Eine Dokumentation des Prozeßmaterials". Karlsruhe, 1964 (vol 1), 1965 (vol. 2)
- ZEIDLER, K: "Gedanken zum Fernseh- Urteil des Bundesverfassungsgerichts", a AoR, 1961, 361-404

5-OBRES SOBRE INTERPRETACIÓ CONSTITUCIONAL

a) Obres generals

- ABEL, G: Die Bedeutung der Lehre von den Einrichtungsgarantien für die Auslegung des Bonner Grundgesetzes. Berlin, 1964
- ALONSO GARCIA, E: La interpretación de la Consti-

tución. Madrid, 1984

- ARAGON, M: "La interpretación de la Constitución y el carácter objetivado del control constitucional" a REDC, 1986, 85-136

- AUBIN, B: "Die rechtsvergleichende Konkretisierung von Kontrollmaßstäben des Verfassungsrechts und des Kollisionsrechts in der deutschen Rechtsprechung", a Deutsche Landesreferate zum VII. Internationalen Kongreß für Rechtsvergleichung in Uppsala 1966. Berlin-Tübingen, 1967, 99-125

- BLANKE, Th: "Das Dilema der verfassungspolitischen Diskussion der Linken in der Bundesrepublik, a Probleme der marxistischen Rechtstheorie. Frankfurt, 1975, 419-483

- BLANKENBURG, E; TREIBER, H: "Die geschlossene Gesellschaft der Verfassungsinterpreten", a JZ, 1982, 543-551

- BÖCKENFÖRDE, E.W: "Die Methoden der Verfassungsinterpretation.- Bestandsaufnahme und Kritik", a NJW, 1976, 2089-2099

- COING, H: Die juristischen Auslegungsmethoden und die Lehren der allgemeinen Hermeneutik. Köln-Opladen, 1959

- DREIER, R; SCHWEGMANN, F (edició de): Probleme der Verfassungsinterpretation. Dokumentation einer Kontroverse. Baden-Baden, 1976

- EHMKE, H: "Prinzipien der Verfassungsinterpretation", a VVDStRL, vol. 20, 1963, 53-102

- FORSTHOFF, E: "Die Umbildung des Verfassungsgesetzes", a Festschrift für Carl Schmitt. Berlin, 1959, 35-62

- FORSTHOFF, E: Die Bindung an Gesetz und Recht (Art. 20 Abs. 3 GG). Strukturanalytische Bemerkungen zum Übergang vom Rechtsstaat zum Justizstaat", a DÖV, 1959, 41-44
- FORSTHOFF, E: Zur Problematik der Verfassungsinterpretation, Stuttgart, 1961
- FORSTHOFF, E: Rechtsstaat im Wandel. Verfassungsrechtliche Abhandlungen 1950-1964, 2a ed., München, 1976
- FORSTHOFF: "Rechtsstaat oder Richterstaat?. Die Gefährdung der Rechtssicherheit durch die Rechtsprechung", a Georg Lanzenstiel, Rechtsstaat oder Richterstaat. München, 1970, 7-21
- FORSTHOFF, E: "Einiges über Geltung und Wirkung der Verfassung", a Festschrift für Ernst Rudolf Huber, Göttingen, 1973, 3-16
- GADAMER, H.G: Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. 3a ed. Tübingen, 1972
- GARCIA DE ENTERRIA, E: La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional. Madrid, 1981
- HÄBERLE, P: "Effizienz und Verfassung", a AöR, 1973, 625-635
- ^{HÄBERLE & P} "Zeit und Verfassung. Prolegomena zu einem "zeitgerechten" Verfassungsverständnis", a ZfP, 1974, 111-137
- HÄBERLE, P: "Die offene Gesellschaft der Verfassungsinterpreten. Ein Beitrag zur pluralistischen und "prozessualen" Verfassungsinterpretation", a JZ, 1975, 297-305

- HÄBERLE, P: Verfassung als öffentlicher Prozeß.
Berlin, 1978
- HESSE, K: Die normative Kraft der Verfassung.
Tübingen, 1959
- HINDERLING, K.G: Rechtsnorm und Verstehen. Die methodischen Folgen einer allgemeinen Hermeneutik für die Prinzipien der Verfassungsauslegung. Bern, 1971
- IGARTUA SALAVERRIA, J: "La interpretación de la Constitución", a RVAP, 1984, 9-27
- IMBODEN, M: "Normenkontrolle und Verfassungsinterpretation", a Festschrift für Hans Huber, 1961, 131-150
- JESCH, D: "Unbestimmter Rechtsbegriff und Ermessen in rechtstheoretischer und verfassungsrechtlicher Sicht", a AÖR, 1957, 163-249
- KARSCH, F.Ch: Demokratie und Gewaltenteilung. Zur Problematik der Verfassungsinterpretation in der BRD, Köln, 1973
- KNÖPFLE, F: "Moderne Verfassungsinterpretation", a BVBl, 1971, 852
- KRIELE, M: Theorie der Rechtsgewinnung, entwickelt am Problem der Verfassungsinterpretation, Berlin, 1967
- KRIELE, M: "Recht und Politik in der Verfassungsrechtsprechung", a NJW, 1976, 777-783
- KRÜGER, H: "Verfassungsauslegung aus dem Willen des Verfassungsgebers", a DVBl, 1961, 685-689
- KRÜGER, H: "Verfassungsänderung und Verfassungsauslegung", a DÖV, 1961, 721-728

- LEISNER, W: "Betrachtungen zur Verfassungsauslegung", a DÖV, 1961, 641-653
- LEISNER, W: Effizienz als Rechtsprinzip, Tübingen, 1971
- LERCHE, P: "Stil, Methode, Ansicht. Polemische Bemerkungen zum Methodenproblem", a DVB1, 1961, 690-701
- LÜCHINGER, H.G: Die Auslegung der Schweizerischen Bundesverfassung. Zürich (Diss.), 1954
- MÖSSNER, J.M: "Rechtsvergleichung und Verfassungsrechtsprechung", a AÖR, 1974, 193-242
- MÜLLER, F: Normstruktur und Normativität. Berlin, 1966
- MÜLLER, F: "Fragen einer Theorie der Praxis", a AÖR, 1970, 154-168
- MÜLLER, F: "Thesen zur Struktur von Rechtsnormen", a ARSP, 1970, 493-509
- MÜLLER, F: Juristische Methodik, Berlin, 1971
- MÜLLER, F: Juristische Methodik. Elementer einer Verfassungstheorie II. 2 ed. Berlin, 1976
- MÜLLER, F: Fallanalysen zur juristischen Methodik. Berlin, 1974
- MÜLLER, H.J: "Subjektive und objektive Auslegungstheorie in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a JZ, 1962, 471-475
- OERTZEN, P v.: Die soziale Funktion des staatsrechtlichen Positivismus. Eine wissenssoziologische Studie über die Entstehung des formalistischen Positivismus in der deutschen Staatsrechtswissenschaft Frankfurt/M, 1973

- OSSENBÜHL, F: "Probleme und Wege der Verfassungsauslegung", a DÖV, 1965, 649-661
- OTTO PARDO, I. de: "La posición del Tribunal Constitucional a partir de la doctrina de la interpretación constitucional", a El Tribunal Constitucional vol. 3, Madrid, 1979, 1941-1050
- PEREZ LUÑO, A.E: "La interpretación de la Constitución", a RCG, 1984, 82-132
- PESTALOZZA, Ch : "Kritische Bemerkungen zu Methoden und Prinzipien der Grundrechtsauslegung in der Bundesrepublik Deutschland", a Staat, 1963, 425-449
- PETERS, H: "Kombination verschiedener Verfassungsgrundsätze als Mittel der Verfassungsauslegung", a Festschrift für Karl Arnold, Köln-Opladen, 1955, 117-127
- ROELLECKE, G: "Die Bindung des Richters an Gesetz und Verfassung", a VVDStRL, vol. 34, 1976, 7-42
- ROELLECKE, G: "Prinzipien der Verfassungsinterpretation in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 22-49
- ROTH- STIELOW, K: Grundgesetz und Rechtsanwendung. Aktuelle Probleme des Grundrechtsschutzes, München, 1972
- SCHÄFFER, H: Verfassungsinterpretation in Österreich. Wien, 1971
- SCHEUNER, U: "Normative Gewährleistungen und Bezugnahme auf Fakten im Verfassungstext. Ein Beitrag zur Auslegung des Grundgesetzes", a Öffentliches Recht und Politik, Festschrift für Hans Ul-

rich Scupin, Berlin, 1973, 323-341

- SCHLOTHAUER, R: Zur Krise der Verfassungsgerichtsbarkeit. Neue Ansätze zur Methodik der Verfassungsinterpretation. Frankfurt, 1979

- SCHNEIDER, P: "Prinzipien der Verfassungsinterpretation", a VVDStRL, vol. 20, 1963, 1-52

- SCWALM, G: "Die objektivierte Wille des Gesetzgebers", a Festschrift für Ernst Heinitz, Berlin, 1972, 47-63

- STEIN, E: "Methoden der Verfassungsinterpretation und Verfassungskonkretisierung", a Denninger i altres: Kommentar zum Grundgesetz für die BRD. Neuwied, 1984

- STERN, K: Gesetzesauslegung und Auslegungsgrundsätze des Bundesverfassungsgerichts. München (Diss) 1956

- STERN, K: "Interpretation- eine existenzielle Aufgabe der Jurisprudenz", a NJW, 1958, 695 i seg.

- VIEHWEG, Th: Topik und Jurisprudenz 5a ed., München, 1974

- WIMMER, N: Materialies Verfassungsverständnis. Ein Beitrag zur Theorie der Verfassungsinterpretation, Wien-New-York, 1971

- WINTRICH, J: "Über Eigenart und Methode verfassungsgerichtlicher Rechtsprechung", a Festschrift für W. Laforet, München, 1952, 227-249

b) Interpretació en l'àmbit competencial

- ACHTERBERG, N: "Die "Annex-Kompetenz"", a DÖV, 1966, 695-701
- ACHTERBERG, N: "Zulässigkeit und Schranken stillschweigender Bundeszuständigkeiten im gegenwärtigen deutschen Verfassungsrecht", a AÖR, 1961, 63-94
- BACHOF, O: Verfassungswidrige Verfassungsnormen? Tübingen, 1951
- BADURA, P: "Verfassung, Staat und Gesellschaft in der Sicht des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 1-21
- BAUSCHKE, E: Bundesstaatsprinzip und Bundesverfassungsgericht. Berlin (Diss), 1970
- BAYER, H. W: Die Bundestreue. Tübingen, 1961
- BENDA, E: "Föderalismus in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Probleme des Föderalismus, Tübingen, 1985, 71-83
- BUCHSBAUM, R: "Ungeschriebene Gesetzgebungszuständigkeiten des Bundes?", a BayVB1, 1959, 136-141
- BULLINGER, M: "Ungeschriebene Kompetenzen im Bundesstaat", a AÖR, 1971, 237-285
- ELGETI, A: Inhalt und Grenzen der Föderativklausel des Art. 79, III GG, Marburg-Lahn (Diss) 1968
- FALLER, H.J: "El principio de lealtat federal en el orden federativo de la RFA", a REP (NE), 1980, 197- 202
- FALLER, H.J: "Das Prinzip der Bundestreue in der

- Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Festschrift für Theodor Maunz, München, 1981, 53-69
- GEIGER, W: "Das Bund-Länder-Verhältnis in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a BayVBl, 1957, 301-307 (1a part), 337-343 (2a part)
- GRIMMER, K: Die Rechtsfiguren einer "Normativität des Faktischen". Untersuchungen zum Verhältnis von Norm und Faktum und zur Funktion der Rechtsgestaltungorgane. Berlin, 1971
- HIPPEL, E v.; VOIGT, A: "Ungeschriebenes Verfassungsrecht", a VVDStRL, vol. 10, 1952, 1-32, 33-45
- HUBER, H: "Probleme des ungeschriebenen Verfassungsrechts", a Rechtsquellenprobleme im schweizerischen Recht, Festgabe für den Schweizerischen Juristenverein. Bern, 1955, 95-116
- JEKEWITZ, J: "Bundesverfassungsgericht und Staatsorganisationsrecht des Grundgesetzes", a Festschrift für Rudolf Wassermann, Neuwied-Darmstadt, 1985, 381-399
- KLEIN, H.H: Die Bedeutung des Sachzusammenhangs für die Verfassungsauslegung. Karlsruhe, 1960
- KLEIN, H.H: Verwaltungskompetenz von Bund und Ländern in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976
- KÖLBLE: "Zur Lehre von den -stillschweigend- zugelassenen Verwaltungszuständigkeiten des Bundes", a DÖV, 1963, 660-673
- KÜCHENHOFF, E: "Ungeschriebene Bundeszuständigkeiten und Verfassungsauslegung", a DVBl, 1951,

585-588, 617-621

- KÜCHENHOFF, E: "Ausdrückliches, stillschweigendes und ungeschriebenes Recht in der bundesstaatlichen Kompetenzverteilung", AÖR, 1957, 413-479

- KUDER, P: Die Auslegung der Normen über die Gesetzgebungskompetenz des Bundes. Heidelberg, (Diss) 1963

- LEISNER, W: "Der Bund-Länder-Streit vor dem Bundesverfassungsgericht", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 1, Tübingen, 1976, 260- 291

- LERCHE, P: Aktuelle föderalistische Verfassungsfragen, München, 1968

- MAIBACH, H.J: Ungeschriebene Gesetzgebungskompetenzen des Bundes und das Bonner Grundgesetz, Marburg (Diss.) 1961

- MOMBAUR, P.M: Bundeszwang und Bundestreue. Köln (Diss) 1964

- MÜLLER, G: Naturrecht und Grundgesetz. Zur Rechtsprechung der Gerichte, besonders des Bundesverfassungsgerichts. Würzburg, 1967

- NOELLE-NEUMANN, E: "Das Bundesverfassungsgericht und die ungeschriebenen Gesetze. Antwort an Ernst Benda", a DÖV, 1982, 883-888

- PESTALOZZA, CH: "Thesen zur kompetenzrechtlichen Qualifikation von Gesetzen im Bundesstaat", a DÖV, 1972, 181-191

- RINCK, H.J: "Zur Abgrenzung und Auslegung der Gesetzgebungskompetenzen von Bund und Ländern", a Festschrift für Gebhard Müller, Tübingen, 1970, 289-300

- RUDOLF, W: "Die Bundesstaatlichkeit in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 233-251
- SACHS, M: "Die Entstehungsgeschichte des Grundgesetzes als Mittel der Verfassungsauslegung in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a DVB1, 1984, 73-82
- SCHOLZ, R: "Ausschliessliche und konkurrierende Gesetzgebungskompetenz von Bund und Ländern in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts", a Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, vol. 2, Tübingen, 1976, 253-276
- SPANNER, H: "Zur Rechtskontrolle des bundesfreundlichen Verhaltens", a DÖV, 1961, 481-486
- STETTNER, R: Grundfragen einer Kompetenzlehre Berlin, 1983
- TOMUSCHAT, Ch: Verfassungsgewohnheitsrecht?. Eine Untersuchung zum Staatsrecht für die Bundesrepublik Deutschland. Heidelberg, 1972
- VIVER PI-SUNYER, C: La delimitación de los ámbitos materiales de las competencias en la jurisprudencia constitucional. Barcelona (Habilitació) 1986
- WAGNER, Ch: Bonner Grundgesetz und Verfassungsgewohnheitsrecht. München (Diss) 1963
- WIPFELDER, H.J: "Die Theoreme "Natur der Sache" und "Sachzusammenhang" als verfassungsrechtliche Zuordnungsbegriffe", a DVB1, 1982, 477-486

- WOLF, H: "Rechtsgrundsätze und verfassungsgestaltende Grundentscheidungen als Rechtsquelle", a Gedächtnisschrift für Walter Jellinek, München, 1955, 323-52
- ZEHNER, G: "Die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zum Aufbau des Staates", a Das Bundesverfassungsgericht, Karlsruhe, 1963, 195-267

6- JURISPRUDÈNCIA

Les sentències del BVerfG que s'han citat es troben recopilades a la col·lecció oficial: Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts, editada pels membres del Tribunal des de 1952. Fins avui han estat publicats 73 volums.

Les sentències han estat citades seguint el sistema alemany. Per això, s'ha emprat l'abreviatura de la col·lecció (BVerfGE) i unes xifres que indiquen: la primera, el número del volum; la segona, la pàgina on comença la decisió citada; i la tercera i següents, el passatge que s'al·ludeix.

*****

UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA
BIBLIOTECA T UAB
651

REG

199312.

SIG

REF 125

